

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

САМОЙЛИК ЮЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 338.439.5: 339.9 : 005.44

**РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

*Спеціальність: 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством*

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Полтава – 2019

Дисертацією є рукопис:

Робота виконана в Полтавській державній аграрній академії

Науковий консультант:

доктор економічних наук, професор,
член-кор. НААН України
Макаренко Петро Миколайович,
Полтавська державна аграрна академія,
завідувач кафедри економіки підприємства

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
академік НААН України
Кваша Сергій Миколайович
Національний університет
біоресурсів і природокористування України МОН
України, проректор з навчальної і виховної роботи

доктор економічних наук, професор,
Мармуль Лариса Олександрівна,
Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди МОН
України, професор кафедри економіки

доктор економічних наук, професор,
Шпикуляк Олександр Григорович
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України
учений секретар

Захист відбудеться “1” березня 2019 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.887.01 у Полтавській державній аграрній академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, навчальний корпус № 4, конференц-зал, к. 417.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавської державної аграрної академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, корпус № 2, 2-й поверх

Автореферат розісланий “29” січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Аранчій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Україна нині перебуває на новому етапі розвитку, пов'язаному із глобалізацією економіки. У таких умовах виникає необхідність переосмислення концепцій управління та господарювання на різних ієрархічних рівнях. Глобалізаційні виклики вимагають структурної перебудови національних економік для формування конкурентних переваг на міжнародному рівні та визначення пріоритетів розвитку в розрізі галузей, секторів та сегментів ринку. Першочергового значення набуває обґрунтування векторів розвитку агропродовольчого ринку, який є провідним та одним з найголовніших сегментів національного ринку, оскільки, з одного боку, забезпечує формування продовольчої безпеки всередині країни, а з іншого боку, у сучасних умовах економічної та політичної нестабільності є мало не єдиною сферою, що забезпечує збільшення валового внутрішнього продукту та розвиток зовнішньоекономічної торгівлі.

Необхідність формування ефективної стратегії розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізаційних викликів зумовлюється збільшенням чисельності населення та потреб у продуктах харчування. За таких умов виникають нові біфуркаційні економіко-технологічні тенденції у виробництві аграрної продукції. З точки зору забезпечення необхідних обсягів виробництва продукції та отримання на цій основі максимального ефекту суб'єкти агропродовольчого ринку ставлять акценти на інтенсифікації та використанні зовнішніх хімічних та синтетичних стимуляторів збільшення обсягів агровиробництва, що забезпечує надприбутки господарюючим суб'єктам та доступну у фізичному та економічному аспектах продукцію для більшості споживачів. У той же час, в умовах глобалізації економіки формуються загальносвітові тенденції здорового способу життя та гармонізації відносин в економіко-соціальній та еколого-енергетичній системах, що є основою сталого розвитку. Такий світогляд здійснює виклики аграрному сектору щодо переорієнтації на органічне виробництво, ментальною основою якого є насамперед соціальна складова – забезпечення потреб споживачів у безпечних продуктах харчування, виготовлених за технологіями без зміни природніх властивостей використовуваних ресурсів.

Україна посідає чільне місце в глобальному просторі, її інтеграція в глобалізаційні процеси інтенсивно розпочалася з періоду набуття статусу незалежності, однак до сьогодні конкурентні переваги країни не сформовані, незважаючи на значний економічний та природний потенціал. Україна має вигідні передумови для ефективного розвитку агропродовольчого ринку як в національному, так і в глобальному масштабі. Разом з тим, невиважені реформи аграрного сектору економіки зумовили суттєве відставання показників розвитку даної сфери від потенційно можливих. Нові структурні зміни, зумовлені глобалізацією економіки, з одного боку створюють загрози до подальшого функціонування агропродовольчого сектору через посилення міжнародної конкуренції, але, з іншого боку, надають можливості зайняти значну нішу на

глобальному ринку. Таким чином, розвиток агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки потребує формування дієвих механізмів та програм, які забезпечать синергійний ефект від взаємодії всіх ланок даної системи.

Питання розвитку агропродовольчого ринку широко досліджені науковцями. Зокрема, ґрунтовними є праці В.Г. Андрійчука, О.В. Березіна, Л.М. Березіної, А.О. Гуторова, О.І. Гуторова, О.Д. Гудзинського, Ю.І. Данька, В.Є. Данкевича, Н.М. Даценко, В.В. Зіновчука, Т.О. Зінчук, М.В. Зось-Кіора, В.Ю. Ільїна, Н.А. Камінської, А.С. Капліної, Н.В. Карпенко, С.М. Кваші, І.О. Клімової, Ю.С. Коваленко, О.Ф. Кирилюка, Є.М. Кирилюка, І.Г. Кириленка, О.В. Кривончака, Ю.О. Лупенка, Ю.П. Макаренко, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, І.А. Маркіної, Л.О. Мармуль, Х.З. Махмудова, В.Я. Месель-Веселяка, В.С. Ніценка, П.І. Островського, А.О. Павленчика, А.О. Пантелеймоненка, В.В. Писаренка, О.В. Олійника, П.Т. Саблука, Л.В. Страшинської, О.О. Томіліна, О.В. Ульянченка, Д.В. Шияна, О.Г. Шпикуляка та ін. Науковці розглядають різні аспекти розвитку агропродовольчого ринку, зокрема, пролеми формування кон'юнктури даного сегменту, виробництва і збуту продукції, виходу на міжнародні ринки, формування управлінських та маркетингових механізмів, забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів агропродовольчого ринку, державного регулювання та підтримки, розвитку інфраструктури тощо. Разом з тим, не зважаючи на значну кількість праць у даному напрямі, глобалізація ставить нові виклики економіці та агропродовольчому ринку, що вимагає врахування нових чинників, детермінантів, обмежень та можливостей.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до планів науково-дослідних робіт кафедри економіки підприємства Полтавської державної аграрної академії з тем "Розробити теоретико-методологічні, науково-методичні і практичні засади розвитку виробничо-господарської, фінансово-економічної і соціальної діяльності та процесів ресурсо-енергозбереження і управління (менеджменту) підприємств з виробництва і переробки аграрної продукції в умовах ринку сільськогосподарських і переробних підприємств АПК" (номер державної реєстрації 0117U003097), "Розробити теоретико-методологічні, науково-методичні і практичні засади ринкового розвитку, прогнозування, макроекономічного планування і державного регулювання в системі управління в економічній, підприємницькій і соціально-економічній діяльності на рівні сільського господарства та сільських територій (номер державної реєстрації 0117U003096), "Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання" (0111U002780) та "Розробити напрямки розвитку і підвищення економічної ефективності малих форм аграрного господарювання, їх матеріально-технічного, фінансового та інформаційно-консультаційного забезпечення" (0111U002781). Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні напрямів вирішення науково-практичної проблеми розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічних

механізмів діяльності суб'єктів агропродовольчого ринку: інтегрованих об'єднань агропромислових формувань, фермерських господарств, сімейних ферм, господарств населення, розроблено концепції функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зі спільного використання техніки, кредитних кооперативів, розвинуто підходи щодо ефективного управління виробництвом органічної продукції, логістичною компонентою та соціально-економічною інфраструктурою агропродовольчого ринку.

Дослідження також узгоджені з планом стажування (підвищення кваліфікації) в ННЦ “Інститут аграрної економіки” НААН наукових працівників установ Національної академії аграрних наук України, науково-педагогічних та педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів з питань аграрної економіки (23-26 квітня 2018 р.), а також з планом стажування по програмі обміну для викладачів з питань аграрної економіки, маркетингу та управління агробізнесом Департаменту сільського господарства США в університеті Міссурі м. Колумбія штату Міссурі (Faculty Exchange Program by the USDA in agricultural economics, marketing, and agribusiness management, University of Missouri (04.08-12.12.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних та науково-практичних засад розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. Мета роботи зумовила постановку й розв'язання таких наукових завдань:

- узагальнити сутнісну характеристику категорії “ринок” та його міжгалузевих зв'язків;
- розкрити економічний зміст агропродовольчого ринку, його інфраструктури та складників;
- розробити концепцію моделі ринку;
- визначити етапи та концепції глобалізації ринкової економіки;
- сформувати методологію обґрунтування глобалізаційного розвитку агропродовольчого ринку;
- систематизувати нормативно-правові та методичні засади діагностики процесів і тенденцій розвитку агропродовольчого ринку;
- визначити методологічні засади оцінки розвитку агропродовольчого ринку та партнерських відносин між його суб'єктами;
- діагностувати стан і динаміку агропродовольчого ринку та визначити його вектори розвитку в глобальному середовищі;
- доповнити положення щодо розуміння економічного закону попиту і пропозиції в глобалізаційному розвитку агропродовольчого ринку;
- обґрунтувати взаємозв'язок виробничих можливостей і раціонального споживання продуктів харчування та його вплив на розвиток глобального агропродовольчого ринку;
- обґрунтувати інтеграційні процеси агропромислового виробництва;
- обґрунтувати перспективи розвитку господарств населення та сформувати базові імперативи, мотиваційні чинники сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів матеріально-технічного та фінансового забезпечення виробництва;

- розробити системний підхід щодо формування соціально-економічної інфраструктури агропродовольчого ринку;
- запропонувати підходи щодо розвитку корпоративного управління в інтегрованих об'єднаннях агроформувань;
- розробити організаційно-економічні інструменти управління розвитком ринку органічної агропромислової продукції;
- удосконалити управління логістичною компонентою в концепції розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки.

Об'єктом дослідження є процес розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення тенденцій і явищ у процесі розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації них викликів, наукові праці й розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з економічної теорії, державного регулювання, прогнозування, менеджменту, присвячених проблемам розвитку агропродовольчого ринку, законодавчі та нормативні акти України та інших країн.

Для досягнення поставленої мети були використані різні наукові **методи**: наукової абстракції, дедукції та індукції (формулювання гіпотези дослідження, законів, принципів, функцій); аналізу і синтезу, узагальнення (обробка статистичних даних, обґрунтування висновків і пропозицій); монографічний (опис процесів та явищ); історичний (дослідження тенденцій в ретроспективі, структуризація етапів розвитку за часовими критеріями); порівняльного аналізу, розрахунково-конструкторський, економіко-статистичні, кластерного аналізу, економіко-математичного моделювання, балансовий (обґрунтування методологічних засад та причинно-наслідкових зв'язків, які виникають у процесі розвитку агропродовольчого ринку), формалізації, графічний (інтерпретація отриманих результатів).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, Європейського Союзу та інших країн, дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів, Європейської комісії, Світового банку, Департаменту сільського господарства США, звітні дані світових організацій, монографії, праці вітчизняних та закордонних економістів, звітні дані суб'єктів агропродовольчого ринку.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних та науково-прикладних аспектів розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. Найвагоміші наукові результати, які відображають новизну виконаного дослідження, полягають у такому:

уперше:

- запропоновано на основі шести понятійних векторів ринку концепцію його трирівневої моделі, перший рівень відносин якої формує ринкова система, що включає сукупність суб'єктів (агентів, стейкхолдерів), об'єктів та типів

ринку; другий рівень відносин є кон'юнктурним, який оснований на ринковому механізмі; третій рівень відносин здійснюється в ринковому середовищі, що поділяється на внутрішньодержавне (макросередовище) та глобальне (мегасередовище). Це формує клімат взаємодії виробників та покупців для задоволення потреб споживачів і забезпечення ефективності функціонування ринкової системи;

– запропоновано інтегральний індекс глобалізаційного розвитку країн (IGD), який включає п'ять складових: валовий внутрішній продукт країни за паритетом купівельної спроможності на одну особу; індекс глобалізації; індекс глобальної конкурентоспроможності; глобальний індекс інновацій; індекс економічної свободи, кожен з яких має різну вагомість, визначену на основі експертної оцінки. Критерії за Інтегральним індексом глобалізаційного розвитку та валовою доданою вартістю на одну особу дозволяють розробляти стратегічні карти кластеризації країн;

– обґрунтовано виокремлення економічного напрямку “збалансована соціальна ринкова економіка”, в основу якого покладено теорію про особливу роль людини в ринковій системі, яка за рахунок власного потенціалу, продуктивності, знань і вмінь та за допомогою ринкових механізмів на основі принципів сталого розвитку забезпечує процеси задоволення власних та суспільних потреб. Це дало змогу сформулювати нові економічні категорії: вимушений попит, досконалий попит, мінімально необхідний попит, дефективна пропозиція, досконала пропозиція, дефект агропродовольчого ринку; та визначати в умовах глобалізації економіки напрями щодо імпорто-орієнтованого, експортоорієнтованого, внутрішньоорієнтованого з помірним експортом, внутрішньоорієнтованого розвитку агропродовольчого ринку;

– обґрунтовано організаційно-економічний поділ суб'єктів корпоративного управління акціонерного інтегрованого об'єднання агропромислових формувань здійснювати за трьома рівнями: перший – інвестори, які можуть брати або не брати участь у процесі управління виробництвом, реалізацією продукції або послуг та здійснювати контроль над розподілом прибутків; другий – менеджери і працівники різних структурних підрозділів, які здійснюють контроль за цільовим використанням коштів фонду розвитку соціально-економічної інфраструктури; третій – держава і об'єднані територіальні громади, що відповідно створює спрощену систему для первинного розміщення акцій (IPO) і розвивають соціально-економічну інфраструктуру. Така структуризація рівнів корпоративного управління інтегрованого об'єднання агропромислових формувань сприятиме ефективному розмежуванню його функцій, формуванню дієвого мотиваційного механізму;

– запропоновано дефініцію “синергічна диверсифікація” розглядати як розвиток оптимально обґрунтованої максимальної кількості напрямів діяльності інтегрованого об'єднання, а також джерел ресурсного забезпечення виробничо-комерційної діяльності та напрямів розподілу вихідного продукту, що забезпечує отримання додаткових ефектів від поєднання та підвищення продуктивності всіх складових виробничо-комерційного ланцюга інтегрованого об'єднання. Це дає можливість виявити її детермінанти, що визначаються

системою управління, організації діяльності економічного суб'єкта, а також ринковим середовищем його функціонування;

удосконалено:

– науково-концептуальні підходи формування міжгалузевих наукових зв'язків категорії “ринок”, які, на відміну від існуючих, доцільно розглядати з позиції економічної теорії, управління, маркетингу і логістики, інтелектуальної власності та бізнесу та визначати як сукупність економічних відносин між ринковими суб'єктами з приводу купівлі-продажу ринкових об'єктів на визначеній території, за певний проміжок часу за умови вільного кон'юнктурного ціноутворення, обмеженого державного регулювання, свободи вибору і вільного розпорядження предметами купівлі-продажу в умовах обмежених ресурсів під впливом глобалізації економіки;

– трактування категорії “агропродовольчий ринок”, що на відміну від існуючих, є сукупністю відносин, визначених у часі та просторі з приводу купівлі-продажу сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та побічної продукції, що об'єднані в складну ієрархічно упорядковану структуровану систему, яка охоплює три підсистеми: ринок тваринницько-промислової продукції; ринок рослинницько-промислової продукції; ринок побічної агропродовольчої продукції та продуктів їх переробки;

– сутність категорії “глобалізація економіки”, яка, на відміну від існуючих, характеризує закономірний процес поглиблення зв'язків між національними економіками різних держав для одержання синергічного ефекту в процесі задоволення постійно зростаючого попиту на основі комплексного підходу щодо використання економічних ресурсів, виробництва та продажу продукції, робіт, послуг, забезпечуючи баланс між соціальною, економічною, екологічною та енергетичною системами; та проявляється в інтернаціоналізації, міжнародній інтеграції, діяльності ТНК та міжнародних організацій, розвитку інформаційно-комунікаційних систем. Це забезпечує процес зближення стратегій розвитку держав з метою вирішення глобальних проблем та завдань, тобто таких, які стосуються всього людства;

– трактування поняття “глобалізаційний розвиток”, що на відміну від існуючих, визначається як безповоротний, ціленаправлений, закономірний процес інтеграції об'єкта у глобальне середовище, що передбачає зміну стану, рух вперед за межами оболонки об'єкта у всіх його сферах, поштовхом до чого є синергічний ефект взаємодії всіх елементів системи (об'єкта розвитку) під дією прогресивних чинників, розширеного відтворення та відновлення, і включає в себе ріст, зростання і трансформацію структуроутворювальних елементів об'єкта за умови збереження цілісності базових складових системи. Це дало змогу визначити глобалізаційного розвитку в системі соціально-економічного циклу, розкрити його структуроутворюючі складові;

– концепцію формування моделі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, яка, на відміну від існуючої, включає економіко-мотиваційний механізм, складниками якого є внутрішні мотиви, зовнішні ринкової стимули, більш досконала система ціноутворення, ефективний менеджмент за рахунок високої кваліфікації працівників та справедливий перерозподіл прибутків. Це

дозволяє підвищити ефективність функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, їх конкурентоспроможність на міждержавному ринку в глобальному середовищі;

– системний підхід щодо формування соціально-економічної інфраструктури агропродовольчого ринку в ієрархії: “національна економіка – регіон – район” в контексті реформування соціального забезпечення, охорони здоров’я, підтримки незахищених верств населення, подолання наслідків стихійних лих, створення сприятливих умов для реалізації особистісного потенціалу, поліпшення житлово-комунальних умов, екологічної ситуації, транспортного сполучення. Це дає можливість розвивати інтегральний підхід розбудови соціально-економічної інфраструктури агропродовольчого ринку як цілісного процесу;

– класифікацію агропродовольчої логістики, що, на відміну від існуючих підходів, здійснюється за такими ознаками: загальними – рівнем формування, середовищем здійснення, функціональною основою, рівнем охоплення, формою здійснення; та специфічними – організаційно-правовою формою взаємодії елементів економічної системи, характером господарських процесів, сферою управління. В умовах глобалізації агропродовольчого ринку розроблені класифікаційні засади логістики дають можливість формувати інноваційний напрям доставки вантажів на державному, міждержавному та міжконтинентальному рівнях;

набуло подальшого розвитку:

– методологічні підходи процесу діагностики глобалізаційного розвитку агропродовольчого ринку в напрямі: визначення рівнів глобалізаційного розвитку країни, агропродовольчого сегменту ринку у структурі національного ринку, задоволеності споживчих потреб населення, діагностики попиту, пропозиції, стану партнерських зв’язків, оцінки національних стейкхолдерів ринку та потенціалу зовнішньоекономічної діяльності. Це дає змогу визначати роль аграрних галузей країн світу в глобальному агропродовольчому ринку;

– положення про те, що з позиції збалансованої соціальної ринкової економіки на агропродовольчому ринку має формуватися досконала ціна, за якої придбання продуктів харчування не зумовлює погіршення загального фінансового стану суб’єкта попиту, з одного боку, а також задовольняє запити виробника, для якого експорт даної продукції не є вигіднішим, ніж продаж на внутрішньому ринку;

– положення, коли потреби на продукти харчування зростають до межі раціональної норми споживання, що є обмежуючою кривою для виробника, а не крива виробничих можливостей, яка розглядається в класичній економічній теорії; якщо крива виробничих можливостей знаходиться далі кривої раціонального споживання, то надлишкове виробництво – це обсяг експорту, за допомогою якого можна задовольнити попит в інших країнах, та якщо крива виробничих можливостей розміщена зліва внизу відносно кривої раціонального споживання, то обсяг виробництва покривається за рахунок імпорту;

– положення про управління процесами органічного виробництва і його сертифікації, коли біфуркаційні тенденції на національному агропродовольчому ринку

вольчому ринку, з одного боку, можна простежити через його певну монополізацію інтегрованими об'єднаннями агропромислових формувань, а з іншого, – зосередження значної частки виробництва в господарствах населення. Це дає змогу вийти на перспективний сегмент агропродовольчого ринку в глобалізаційному вимірі.

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення дисертаційної роботи доведені до рівня науково-методичних розробок і практичних рекомендацій з розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки, які можуть бути використані державними і місцевими органами влади при розробці програмних документів щодо формування сприятливих умов для отримання Україною конкурентних переваг на даному сегменті ринку в глобальному просторі.

Прикладні аспекти підтверджуються практичним застосуванням окремих результатів дослідження, зокрема: розробки щодо визначення рівня глобалізаційного розвитку України та впливу на цей показник агропродовольчого ринку схвалені та прийняті до впровадження Міністерством аграрної політики та продовольства України в рамках реалізації Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року (довідка № 37-11-1-13/20947 від 5.06. 2018 р.); розробки механізмів розвитку різних категорій господарств у стратегічному періоді використовуються Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації при виконанні Стратегії розвитку Полтавської області до 2020 року, Програми розвитку та підтримки аграрного комплексу Полтавщини за пріоритетними напрямками на період до 2020 року, Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки, Концепції розвитку сільських територій (довідка № 01-17/39 від 01.06.2018 р.); пропозиції щодо врегулювання діяльності інтегрованих об'єднань агропромислових формувань, розвитку органічного виробництва, інфраструктури ринку та логістичної системи використовуються Полтавською районною радою (довідка № 403 від 01.06.2018 р.); пропозиції щодо розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та органічного виробництва впроваджені Відділом агропромислового розвитку, економіки та торгівлі Полтавської районної державної адміністрації для обґрунтування розвитку малого та середнього підприємництва на території району (довідка № 347 від 02.06.2018 р.); розробки щодо визначення впливу глобалізації економіки на агропродовольчий ринок, розвитку акціонерної форми власності в аграрній сфері та сільськогосподарської обслуговуючої кооперації використовуються для формування прогнозів розвитку агропродовольчого ринку в нових економічних умовах ННЦ “Інститут аграрної економіки” НААН України (довідка № 05/195 від 23.04.2018 р.); рекомендації щодо кооперації фермерських господарств та особистих підсобних господарств використані Полтавською обласною асоціацією фермерів і приватних власників землі “Відродження Полтавщини” (довідка № 1-87 від 17.05.2018 р.), а також С(Ф)Г “Сад” Решетилівського району Полтавської області (довідка № 01/59 від 30.04.2018 р.); результати дослідження використані в навчальному процесі

Криворізького економічного інституту ДВНЗ “Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана” (довідка № 01/01 від 07.02.2018 р.), Полтавською державною аграрною академією (довідка № 01-11/35 від 06.06.2018 р.), Університетом Міссурі США (довідка від 18.05.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі результати дослідження, що містяться в дисертації і виносяться на захист, отримані та сформовані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використані лише ті положення, що є результатом власних досліджень здобувача. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій здобувача за темою дисертації. Дисертація не містить наукових положень і результатів, отриманих у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні, методологічні та практичні результати дослідження доповідались, обговорювались та були схвалені на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: “Strategii și politici de management în economia contemporană” (м. Кишинів, Молдова, 28-29 березня 2014 р.); “Напрями економічного розвитку, управління та регулювання в АПК” (м. Полтава, 15 квітня 2014 р.); “Экономический рост Республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость” (г. Минск, Беларусь, 25-26 сентября 2014 г.); “Актуальні питання економічних наук” (м. Київ, 13-14 березня 2015 р.); “Економічний розвиток: теорія, методологія, управління” (Будапешт-Прага-Київ, 2016 р.); “Транскордонне співробітництво: ключові ідеї та перспективи” (Чернівці (Україна) – Сучава (Румунія) – Чернівці, 20-22 травня 2016 р.); “Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки” (м. Луцьк, 08 жовтня 2016 р.); “Innovative technology and intensification development of national production” (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2016 р.); “Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції” (м. Тернопіль, 28 жовтня 2016 р.); “Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів” (м. Харків, 22 грудня 2016 р.); “Наука, Образование, Культура”, “Știință, Educație, Cultură” (г. Комрат, Молдова, 4 февраля 2016 г.); “Сучасні проблеми формування, розвитку і використання ресурсного потенціалу АПК” (м. Полтава, 30 березня 2017 р.); “Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність” (м. Полтава, 11 травня 2017 р.); “Формирование организационно-экономических условий эффективного функционирования АПК” (г. Минск, Беларусь, 25–26 мая 2017 г.); “Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів” (м. Харків, 25 жовтня 2017 р.); та ін. Всеукраїнських науково-практичних конференцій “Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики” (м. Полтава, 1 грудня 2017 р.) та ін.

Всього 119 конференцій.

Публікації. Основні результати дисертації викладено в 183 наукових працях загальним обсягом 52,34 ум.друк. арк., з яких автору належать

50,21 ум. друк. арк. Із них 15 монографій (у т.ч. 1 – одноосібна обсягом 28,63 ум. друк. арк., 49 статей у фахових виданнях (21,3 ум. друк. арк.), із них 25 статей у закордонних виданнях та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 12 – інших закордонних публікацій, 108 – матеріалів конференцій та інші публікації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг роботи становить 634 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст викладений на 426 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація містить 49 таблиць, 81 рисунок, 33 додатки на 77 сторінках, 9 рисунків та 5 таблиць що займають площу сторінки. Списки використаних джерел налічує 838 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **“Теоретичні засади розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки”** виявлено концептуальну сутність ринку та його видів, зосереджено увагу на структурі агропродовольчого ринку та його підсистем – рослинницько-промислової, тваринницько-промислової та ринку побічної продукції агропродовольчого сектора; приділена увага загальним питанням глобалізації, розглянуто її види, етапи, взаємозв'язки із концепцією сталого розвитку, особливості впливу на агропродовольчий ринок.

Ринок – це багатовекторна категорія, для розуміння якої використано підходи, кожен з яких необхідно структурувати, виділивши такі блоки: 1) підхід з точки зору економічної теорії (соціальна економіка, мікро-, макроекономіка, право, державне регулювання економіки); 2) управлінська парадигма (у її різновидностях: управління потенціалом, стратегічне, виробниче, екологічне управління); 3) маркетингово-логістичний підхід (маркетинг, логістика, інформаційне забезпечення); 4) підхід з точки зору інтелектуальної власності та бізнесу (інтелектуальна власність, бізнес, потенціал).

Агропродовольчий ринок є однією з підсистем національного ринку і складається з підсистем нижчого рівня: ринок тваринницько-промислової продукції; ринок рослинницько-промислової продукції; ринок побічної агропродовольчої продукції та продуктів їх переробки. При цьому, відбувається тісна взаємодія із суміжними ринками (рис. 1). Функціонування ринку здійснюється на основі концептуальної моделі, сутність якої полягає в тому, що ринкова система – це сукупність ринкових елементів (суб'єктів, об'єктів та видів ринку), взаємодія яких здійснюється під впливом сукупності методів та важелів ринкового механізму, результат дії якого визначає стан ринкового середовища, що формує клімат для ефективної взаємодії виробників та покупців для задоволення потреб споживачів та забезпечення ефективності функціонування ринкової системи.

Розвиток агропродовольчого ринку в сучасних умовах відбувається під впливом глобалізації, яку доцільно розглядати з позиції інтернаціоналізації, діяльності транскордонних корпорацій та міжнародних організацій, міжнародної інтеграції, розвитку інформаційно-комунікаційних систем. Глобальний підхід передбачає вирішення низки взаємопов'язаних завдань, при цьому держави максимально близько інтегрують між собою.

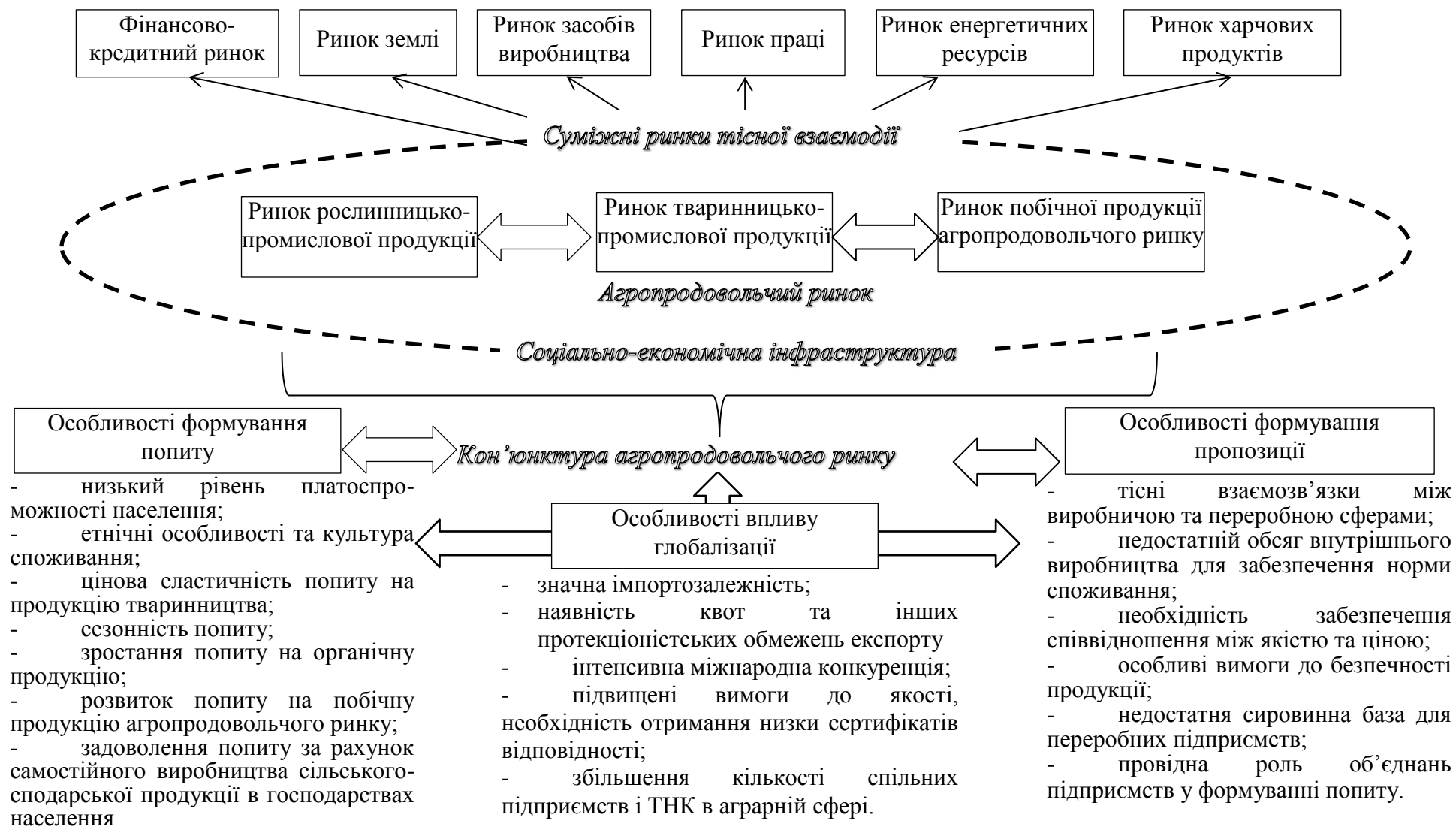

Рис. 1. Структура та особливості формування кон'юнктури агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки

Розірвання зв'язків між державами в умовах глобалізації економіки призведе до структурної перебудови глобального середовища, дисбалансу між елементами ринкової системи. Глобальний ринок є системою поглиблених економічних відносин між країнами з приводу купівлі-продажу товарів, робіт, послуг, що відбувається на територіях всіх держав-учасників обміну за певний проміжок часу на принципах ринкової економіки, що забезпечує збалансування економічного розвитку країн-учасників глобального ринкового середовища. Аналогічним є формулювання дефініції “глобальний агропродовольчий ринок”, на якому об'єктом купівлі-продажу агропромислового продукція.

У другому розділі **“Методологічний базис наукового пізнання глобалізації агропродовольчого ринку”** розглянуто категорію “розвиток” в контексті соціально-економічних циклів, особливості вживання таких категорій, як “розвиток”, “ріст”, “зростання”, “рух,” “прогрес”, “регрес”, “еволюція”, “відтворення”, “трансформація”.

Розглядаючи цикли в економіці, доречно вживати дефініцію “соціально-економічний цикл”, оскільки ці дві складові є взаємозалежними і взаємодоповнюючими. Результати розвитку економіки є поштовхом до соціального розвитку, і навпаки, розвинутий соціум формує передумови для економічного розвитку. Згідно авторського підходу, розвиток доцільно класифікувати за характером, фактором змін, середовищем впливу, типом тренда, залежно від ролі суб'єкту, від складності змін та корпоративної стратегії, метою, функціональною сферою, комплексністю змін.

Глобалізаційний розвиток агропродовольчого ринку – це динамічний процес, який володіє всіма рисами, характерними для розвитку будь-яких еколого-соціально-економічних систем і який в умовах глобалізації відбувається безперервно, що проявляється у виникненні нових галузей, появою нових технологій, підвищенням ефективності господарських процесів, виникненням нових партнерських зв'язків. Для досягнення позитивних результатів розвитку необхідне поєднання сукупності методів та важелів зовнішнього та внутрішнього впливу, при цьому виникає синергічний ефект, що є поштовхом до формування нових систем (рис. 2). Агропродовольчий ринок може розвиватися в одному або кількох пріоритетних векторах залежно від мети, передумов та чинників, що впливають на даний процес. Важливим вектором розвитку агропродовольчого ринку є інноваційний розвиток.

Для комплексної оцінки соціально-економічного розвитку країн в умовах глобалізації економіки необхідно розрахувати інтегральний показник (Integral index of globalization development (IGD):

$$IGD = 0.333K_b GDP_{onPPP_p} + 0.067K_b IG + 0.2K_b IGC + 0.133K_b IGI + 0.267K_b IEF \quad (1)$$

де GDP_{onPPP_p} – Валовий внутрішній продукт країни за паритетом купівельної спроможності на одну особу (ВВП за ПКС/особу); IG – індекс глобалізації; IGC – індекс глобальної конкурентоспроможності; IGI – глобальний індекс інновацій; IEF – індекс економічної свободи; K_b – коефіцієнт бенчмаркінгу; коефіцієнти у кожному доданку розраховані як зважена оцінка кожного показника.

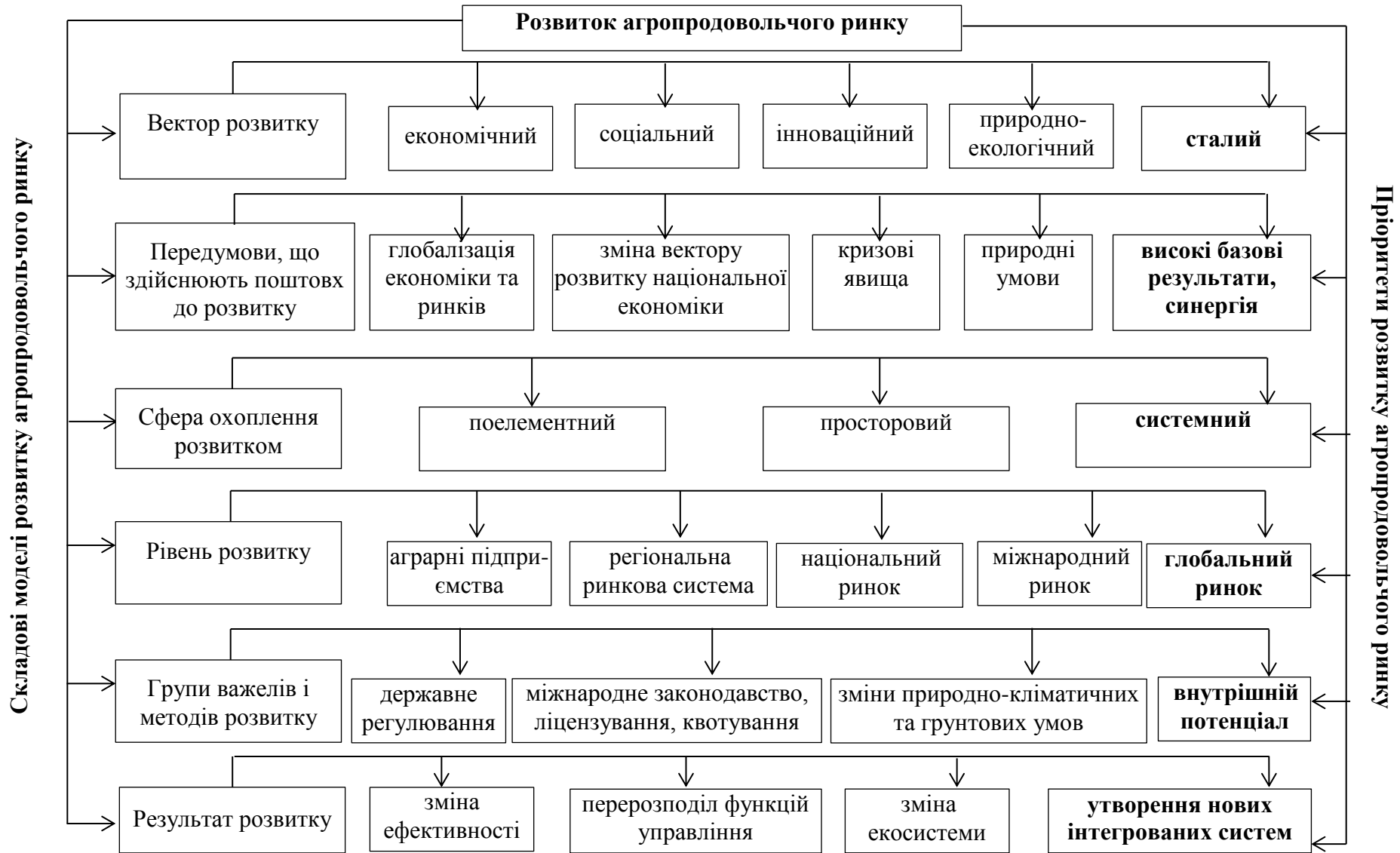

Рис. 2. Концептуальна модель глобалізаційного розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки

Для розрахунку даного інтегрального індексу обрано п'ять показників, кожен із яких уже і є інтегральним, розраховується світовими науковими, соціальними, економічними, дослідними інститутами і охоплює всі країни світу. Експертним методом визначається вагомість кожної складової. Таким чином, розраховується зважена оцінка (weighted assessment integral index of globalization development(WAiiigd):

$$WAiiigd = \frac{Aiigd_i}{\sum_{i=1}^n Aiigd_i}, \quad (2)$$

де $Aiigd_i$ – експертна оцінка i -ї складової інтегрального індексу глобалізаційного розвитку; i – порядковий номер складової ІІГД; n – кількість складових ІІГД.

Згідно розробленої методики обираються показники для кожної із досліджуваних країн за кожною складовою ІІГД, формується бенчмаркер – країна-еталон з найвищими показниками за кожною складовою ІІГД. На основі даних показників розраховується коефіцієнт бенчмаркінгу (K_b):

$$K_b = \frac{I_i}{B_i}, \quad (3)$$

де I_i – показник i -ї складової інтегрального індексу глобалізаційного розвитку країни, що оцінюється; B_i – показник i -ї складової ІІГД країни-бенчмаркера.

Розвиток агропродовольчого ринку не можливий без поглиблення партнерських зв'язків між його суб'єктами. У контексті агропромислової інтеграції доцільним є вживання такої категорії, як “інтегроване об'єднання аграрних (агропромислових) формувань” (ІОАФ або ІОАПФ відповідно) – це сукупність господарюючих суб'єктів аграрної (агропромислової) сфери, діяльність яких є взаємо-пов'язаною і взаємодоповнюючою, характеризується координацією функцій управління, розподілу ресурсів, перерозподілу доходів і прибутків, що створюється з метою узгодження соціально-економічних інтересів, посилення впливу на контрагентів ринку, мінімізації транзакційних витрат, забезпечення ефекту масштабу виробництва та синергічного ефекту.

У третьому розділі “**Стан і проблеми розвитку глобалізації агропродовольчого ринку**” проведено діагностику масиву аналітичних даних, оцінку світових рейтингів за індексом глобалізації, валовою внутрішньою продукцією за паритетом купівельної спроможності на одну особу (ВВП за ПКС/особу, часткою доданої вартості сільського господарства, індексом інновацій. Запропонована авторська інтерпретація економічних законів з інтегральної позиції наук про ринок і соціум.

Визначено рівень глобалізаційного розвитку країн світу. Для України значення ІІГД є нижче середнього (табл. 1). Найвищий рівень глобалізаційного розвитку займає Люксембург з показником 0,842. При цьому резерв зростання індексу становить 15,8 %. Для глибокої діагностики взаємозв'язків між інтегральним індексом глобалізаційного розвитку та створеною доданою вартістю на одну особу проведено кластерний аналіз за допомогою програми Statistica. У результаті розрахунку сформовано 11 кластерів провідних країн, об'єднаних за подібністю.

**Показники складових інтегрального індексу глобалізаційного розвитку
(IGR) України, 2016 р.**

Складові ІШГР	Показник	Бенч-маркер	Країна-бенч-маркер	Коефіцієнт бенч-маркінгу	Оцінка	Зважена оцінка	Інтегральний показник ГР (IGD)	Відсоткове значення IGD
ВВП за ПКС на одну особу, дол.	8162	127870	Катар	0,064	5	0,333	0,021	6,4
Індекс глобалізації	70,24	91,7	Нідерланди	0,766	1	0,067	0,051	76,6
Індекс глобальної конкурентоспроможності	4,1	5,86	Швейцарія	0,700	3	0,200	0,140	70,0
Глобальний індекс інновацій	37,62	67,69	Швейцарія	0,556	2	0,133	0,074	55,6
Індекс економічної свободи	48,1	89,8	Гонконг	0,536	4	0,267	0,143	53,6
Всього	x	x	x	x	15	1,000	0,429	42,9

Таким чином, до першого кластеру входять такі країни, як Люксембург, Великобританія, Грузія, Болгарія, Індія, Молдова. Для цих країн характерний низький обсяг виробництва доданої вартості на одну особу (середнє значення 271,6 млн. дол. США/особу, останнє місце в рейтингу кластерів) та невисоке значення інтегрованого індексу глобалізаційного розвитку (0,558) (рис. 3).

Tree Diagram for 53 Cases

Single Linkage

Euclidean distances

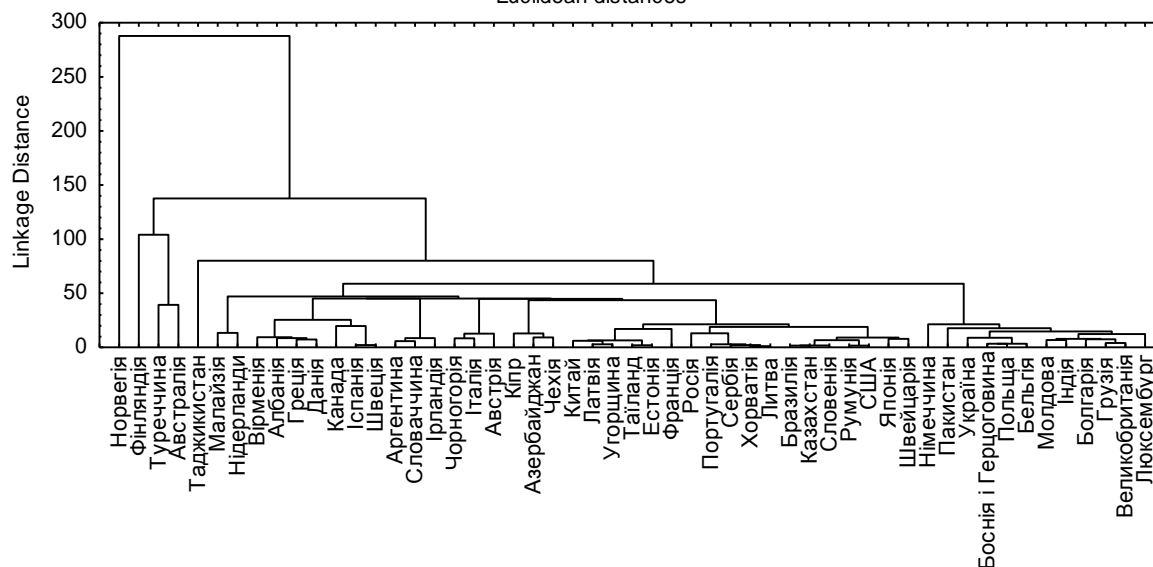

Рис. 3. Ієрархічна дендродіаграма кластеризації провідних країни світу за інтегральним індексом глобалізаційного розвитку та доданою вартістю сільського господарства на одну особу, 2016 р.

В окремий підкласстер можна виділити Люксембург та Великобританію, які мають високі значення ІГД. Другий кластер (Бельгія, Польща, Боснія і Герцеговина, Україна, Пакистан, Німеччина) подібний до першого, при цьому ІГД дещо нижчий і складає 0,517. У даному кластері Україна має найвищий показник ВДВ с/г / особу – 319 млн. дол. США, а за ІГД має найнижчий показник після Пакистану. До третього кластеру належать лідери за рівнем глобалізаційного розвитку – Швейцарія, Японія, США. Четвертий кластер – це країни з найнижчим ІГД та середнім рівнем розвитку сільського господарства (Румунія, Словенія, Казахстан, Бразилія). (рис. 4).

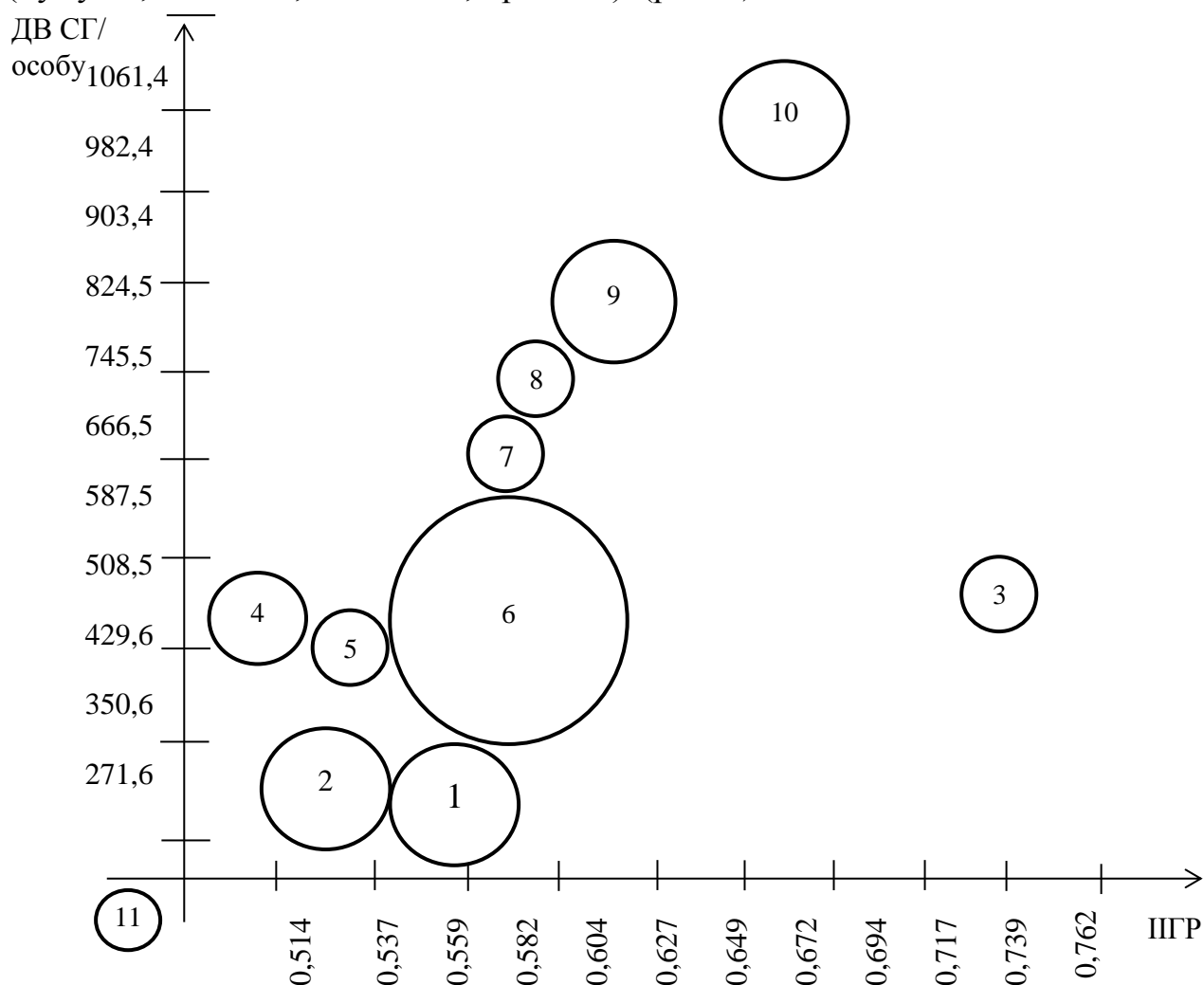

Рис. 4. Стратегічна карта кластеризації провідних країн світу за інтегральним індексом глобалізаційного розвитку (ІГР) та валовою доданою вартістю сільського господарства на одну особу (ДВ СГ/особу), 2016 р.

П'ятий кластер (Литва, Хорватія, Сербія) мають рівні ранги досліджуваних показників – 8 місце. Шостий кластер об'єднує найбільшу кількість країн (Португалія, Росія, Франція, Естонія, Таїланд, Угорщина, Латвія, Китай, Чехія, Азербайджан, Кіпр). Сьомий кластер (Австрія, Італія, Чорногорія) мають показники, вище середнього значення, країни восьмого (Ірландія, Словаччина, Аргентина) та дев'ятого (Швеція, Іспанія, Канада, Данія, Греція, Албанія, Вірменія) послідовно підвищують свої показники як

загального глобалізаційного розвитку, так і створення доданої вартості сільського господарства на одну особу. Найкращі позиції мають країни десятого кластера (Нідерланди, Малайзія, Австралія, Туреччина, Фінляндія, Норвегія), однак за ІГД дана група поступається третьому кластеру. Розглядаючи агропродовольчий ринок, необхідно провести аналіз в розрізі його сегментів і визначити тип розвитку за вектором зовнішньої торгівлі. Основою такого підходу є соціально-економічні чинники, а саме рівень задоволення потреб населення в основних видах продуктів харчування, які розроблені Міністерством охорони здоров'я, та іншими експертами. Для реалізації даного завдання пропонується застосування нового підходу, який доречно виокремити в окрему науку – “збалансована соціальна ринкова економіка” (рис. 5).

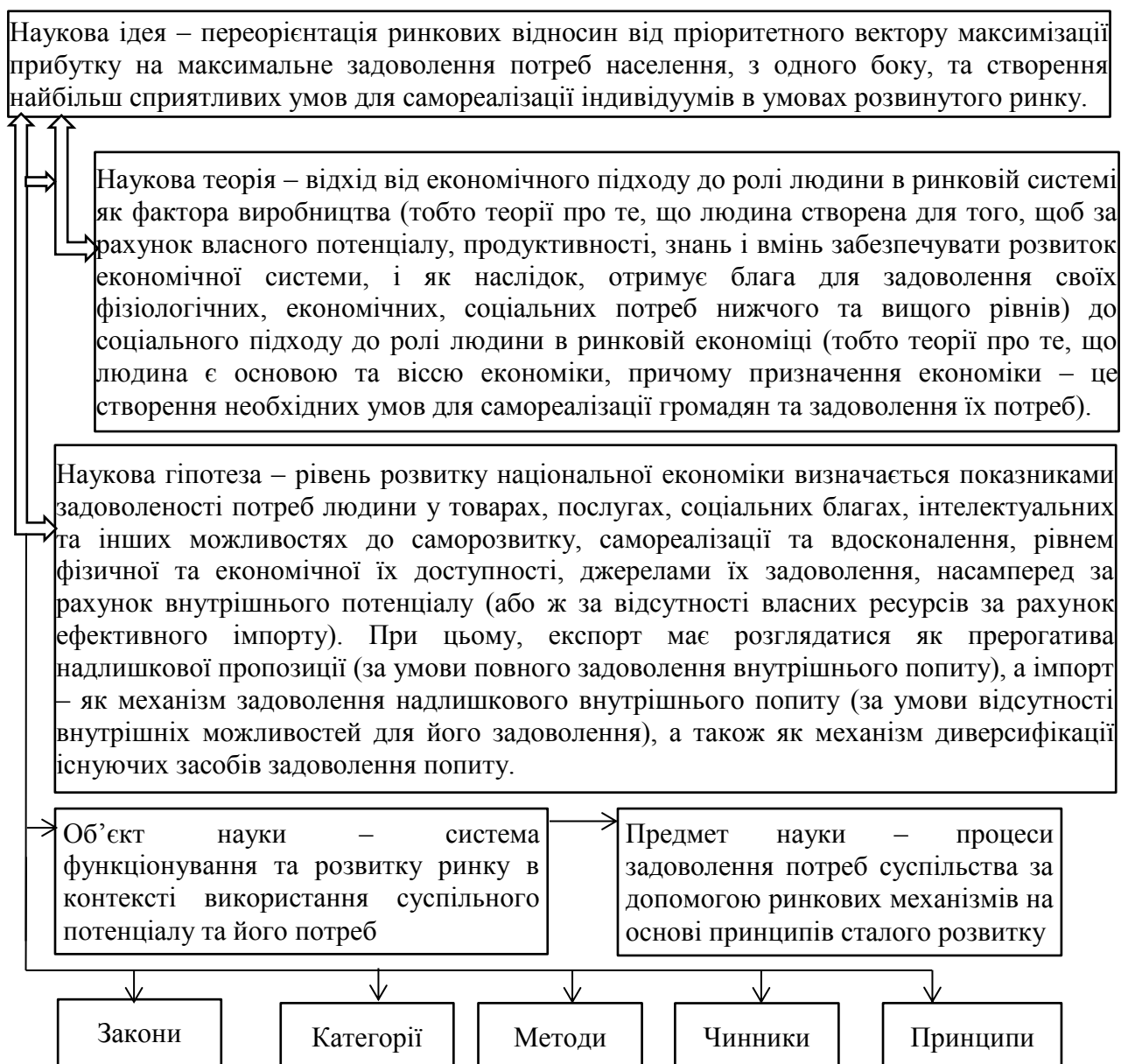

Рис. 5. Модель структури науки “збалансована соціальна ринкова економіка”

Збалансована соціальна ринкова економіка – це фундаментально-прикладна галузь знань, основана на соціально орієнтованому підході до розвитку ринкової економіки, основним вектором якого є задоволення потреб

суспільства на основі принципів сталого розвитку з найвищою ефективністю для стейкхолдерів ринку та ринкового середовища в цілому, це міжгалузєва наука, її основні положення є актуальними для більшості сфер національної економіки. Однак її базовим сегментом є агропродовольчий ринок, оскільки, з одного боку, – це основа задоволення потреб людини, з іншого боку, – у цій сфері працює значна частина населення країн світу, особливо в Україні.

Залежно від того, чи задовольняються внутрішні потреби споживачів за рахунок власного виробництва, виникає доцільність щодо розвитку. Відповідно щодо імпорту, його розвиток доцільний за умови відсутності внутрішніх можливостей до виробництва даного товару, а також для диверсифікації представлених продуктових позицій.

Четвертий розділ **“Напрями розвитку суб’єктів агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки”** містить питання створення синергічного ефекту в інтегрованих об’єднаннях агропромислових підприємств, їх диверсифікації. Визначено провідну роль малих форм господарювання, а саме господарств населення у формуванні ринкового середовища в аграрній сфері, розроблено пропозиції щодо розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

Найбільші інтегровані об’єднання агропромислових формувань зосереджені в Австралії. За рейтингом виручки від реалізації продукції лідируючу позицію в Україні займають компанії “Кернел Груп” з показником 2329,5 млн. дол. США, СП “Нібулон” – 1946,4 млн. дол. США, “Миронівський хлібопродукт”, Ukrlandfarming PLC (937,5 млн. дол. США). Інтегровані об’єднання агропромислових формувань є диверсифікованими і розвивають різні напрямки діяльності, виділяючи домінуючу галузь, що забезпечує синергічна інтеграцію (рис. 6).

Рис. 6. Смислова схема синергічної інтеграції та диверсифікації агропромислових формувань

Синергічна інтеграція агропромислових підприємств – це їх об'єднання одночасно в трьох напрямках (вертикальному прямому і зворотному та горизонтальному), що зумовлює синергічну диверсифікацію.

Для ефективного розвитку господарств населення доцільною є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація (рис. 7).

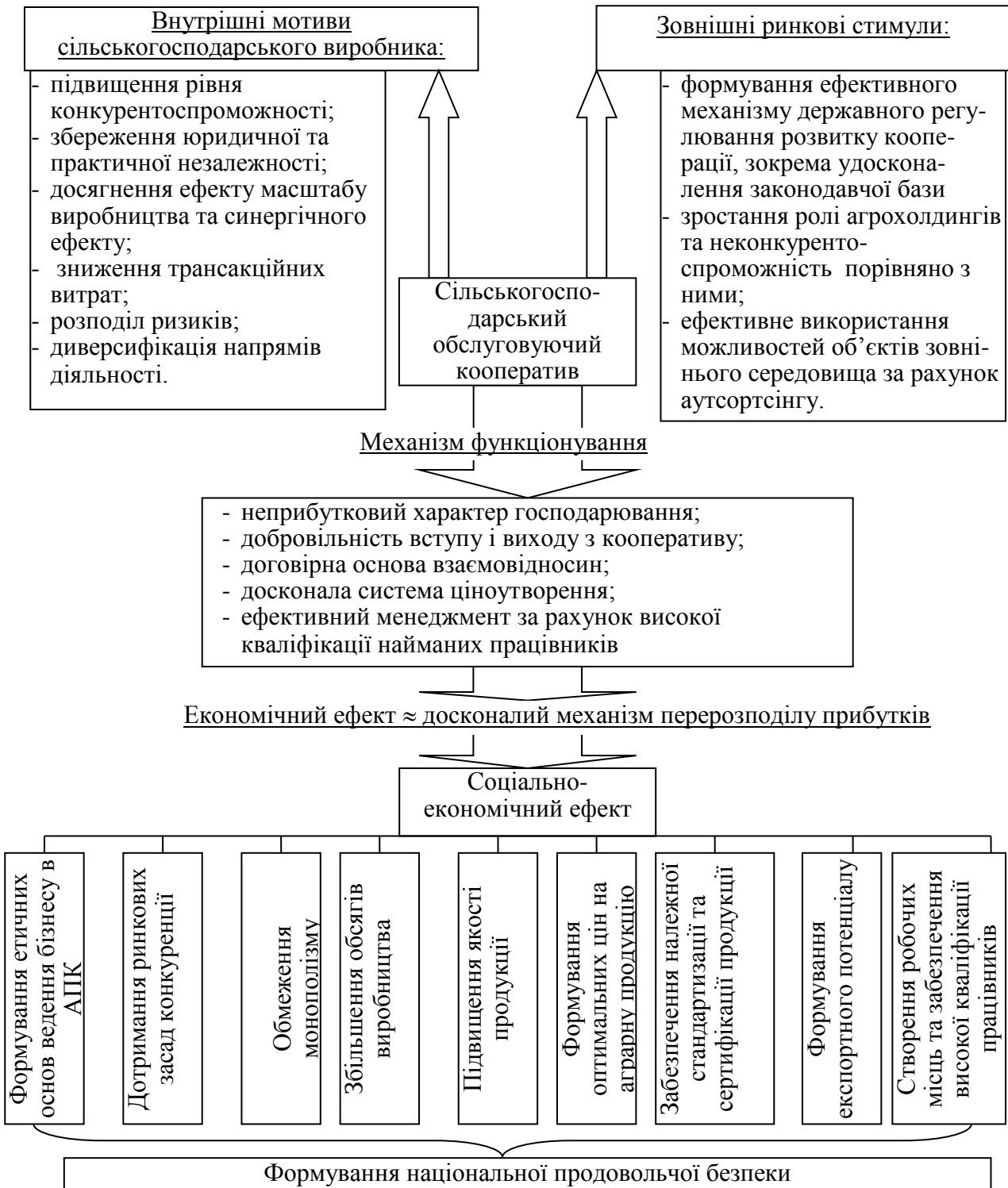

Рис. 7. Модель економіко-мотиваційного механізму функціонування сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (СОК)

Запропоновано методику оцінки ефективності створення СОК зі спільного використання техніки. У рослинництві даний підхід передбачає

врахування альтернативної вартості найму, вартості авансованого капіталу у придбання техніки кооперативом, та амортизаційних відрахувань за час її утримання, додаткового прибутку, отриманого від збільшення врожаю за рахунок оптимізації термінів його збирання. У тваринництві методика враховує приріст обсягів виробництва за рахунок використання придбаної техніки, вартість техніки, економію фонду оплати праці за рахунок вивільнення працівників у зв'язку із заміною ручної праці механізованою. Використання даної методики є більш доцільним для обґрунтування проектів з терміном окупності 2-3 роки на суму до 10 млн.грн. Для обґрунтування більш масштабних проектів необхідно проводити дисконтування очікуваних витрат і доходів. Доцільність кооперативного використання техніки визначається також соціально-психологічними аспектами, які мотивують агроформування до спільного використання техніки.

Важливим напрямом розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації є створення кредитних кооперативів у формі юридичної особи і об'єднувати фермерські господарства та домогосподарства. У сучасних умовах глобалізації все більшу роль відіграють венчурні підприємства та ангели інвестицій, місія яких інвестування ризикових інноваційних проектів з метою одержання значного економічного ефекту. Тому кредитним СОК доцільною є співпраця з такими фондами з метою залучення коштів в інноваційні проекти, зокрема щодо розвитку органічного виробництва, побудови інноваційних логістичних об'єктів, впровадження нових технологій та купівлі техніки. Провідну роль для суб'єктів агропродовольчого ринку відіграє розвиток соціально-економічної інфраструктури, яка має формуватись в ієрархії: "національна економіка – регіон – район".

У п'ятому розділі **“Удосконалення системи управління суб'єктами агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки”** обґрунтовано напрямки розвитку корпоративного управління в аграрній сфері, зокрема в акціонерних товариствах; визначено місце органічного напрямку в системі агропромислового виробництва. Доведено, що важливим аспектом розвитку агропродовольчого ринку є побудова ефективних логістичних систем.

У національному аграрному секторі економіки акціонерна форма власності не є поширеною. Розвиток акціонерної власності і відповідно корпоративного управління в агропромисловому секторі економіки має низку переваг: широке залучення капіталів; формування інституту власності на селі; стимулювання працівників через їх участь у прибутках; збільшення вартості підприємства; залучення пайовиків у вигляді акціонерів. При цьому, механізм корпоративного управління в даній сфері має враховувати особливості галузі та передбачати розподіл функцій чітко до статусу суб'єкта управління (рис. 8).

На законодавчому рівні пропонуємо визначити статус підприємств такої організаційно-правової форми, як акціонерне інтегроване об'єднання агропромислових формувань (АІОАПФ) – це диверсифіковані та (або) інтегровані акціонерні товариства, які використовують у своїй діяльності землі сільськогосподарського призначення.

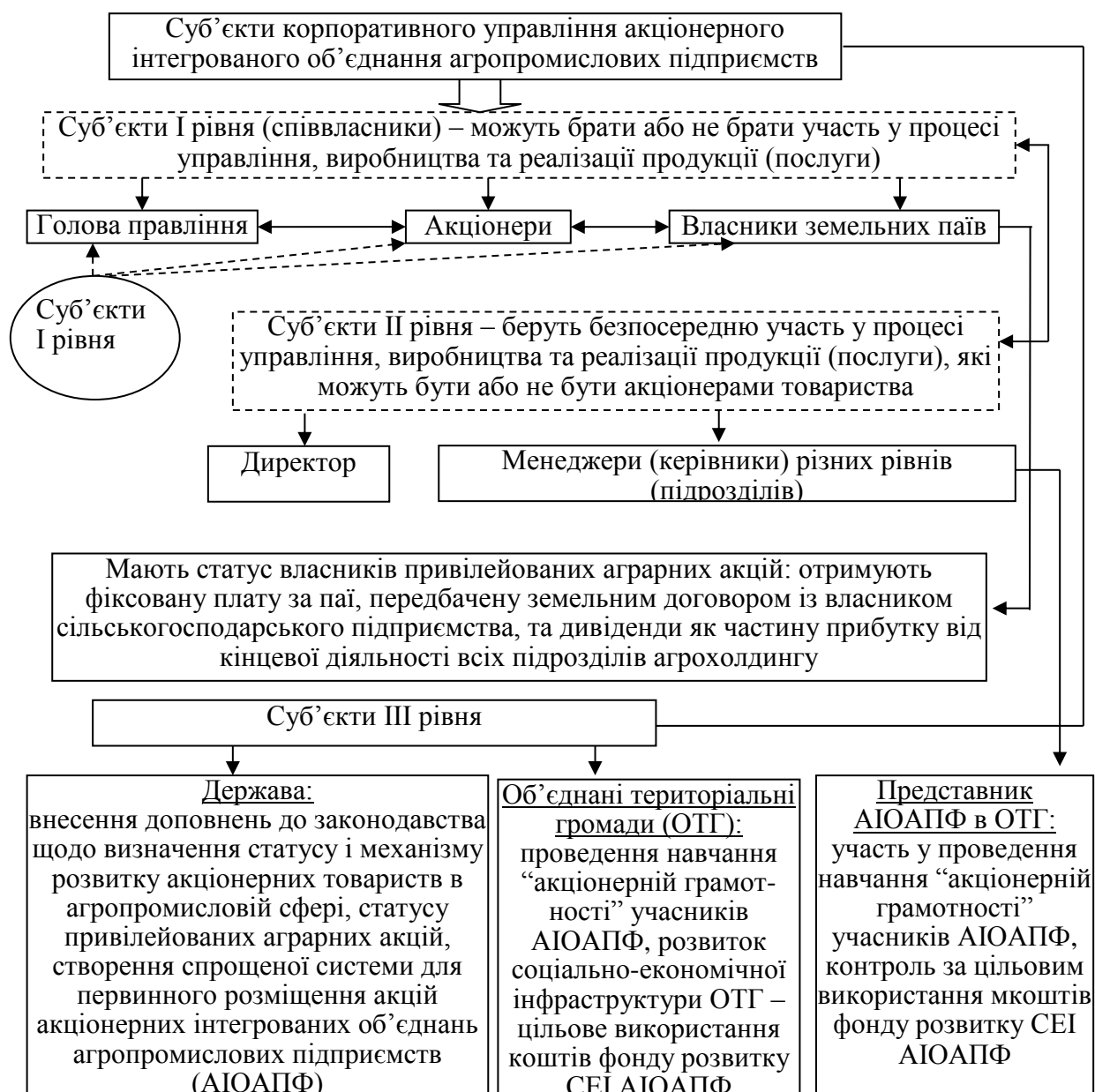

Рис. 8. Структурна модель рівнів корпоративного управління акціонерних інтегрованих об'єднань агропромислових формувань

Невід'ємною компонентою управління розвитком агропродовольчого ринку є логістика (рис. 9). Перспективним інноваційним напрямом розвитку транспортної та розподільчої агропродовольчої логістики є авіалогістика, перевагами якої є: необхідність швидкої доставки окремих груп продовольчих товарів у різні точки світу; пріоритетний розвиток органічного виробництва агропродовольчої продукції, зокрема овочів, плодів і ягід, які мають обмежені терміни придатності; ефективний приклад провідних компаній світу, які дозволяють здійснювати замовлення малими та середніми партіями органічних продуктів та забезпечують авіап перевезення цих вантажів; стратегія відбудови аеропортів України та набуття ними статусу міжнародних; витрати на авіап перевезення вантажів (середня собівартість однієї години перельоту вантажного літака складає близько 80 тис. грн, при перевезенні 50 т продукції, транспортні авіавитрати складуть 1,6 грн/кг, що несуттєво підвищить ціну);

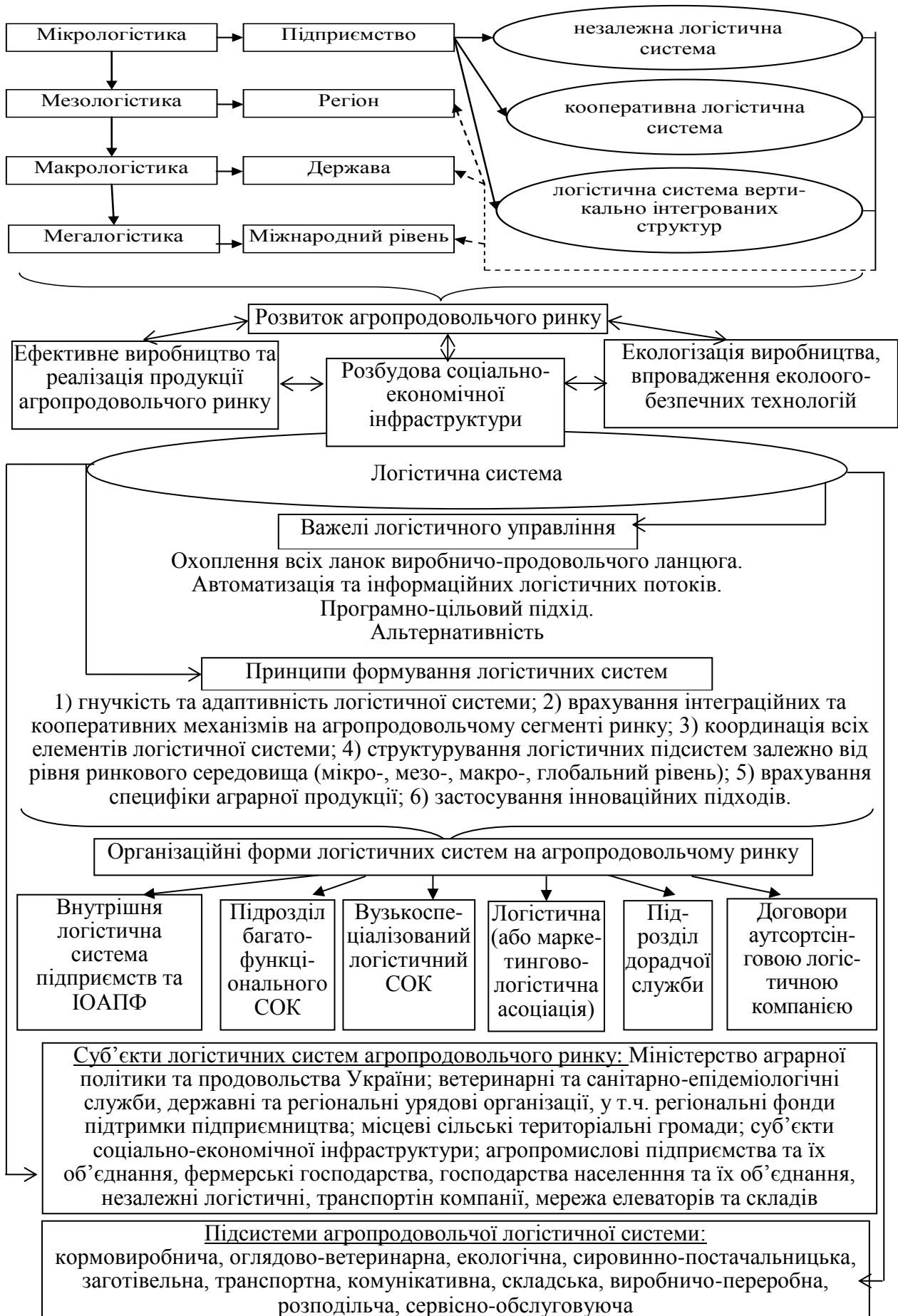

Рис. 9. Модель агропродовольчої логістичної системи

можливість створення авіамістечок з розвинутою інфраструктурою; уникнення проблем через неякісне дорожнє покриття; розвиток диверсифікованих комбінованих авіапоставок; менша залежність від погодно-кліматичних умов (порівняно із морськими перевезеннями), що зменшує затримки в перевезеннях; ширші географічні можливості; стимули до розвитку літакобудування та авіації. Кореляційно-регресійний аналіз підкреслив, що високі показники виробництва продукції сільського господарства на 1 га насамперед зумовлені діяльністю господарств населення. Рівняння регресії має вигляд:

$$Y = -1,469 + 0,234 X_1 + 0,075 X_2 + 0,097 X_3 \quad (4)$$

Якщо кількість інтегрованих формувань збільшиться на одне, продукція сільського господарства на 1 га зросте на 234 тис. грн; якщо збільшиться частка земель в оренді інтегрованих агроформувань на 1 %, то обсяг продукції відповідно збільшиться на 75 тис. грн, при зміні частки виробленої продукції господарств населення на 1 % обсяг продукції зміниться на 97 тис. грн.

Прогресивним напрямком розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки є органічне виробництво. Господарства населення мають низку переваг з органічного виробництва овочів, плодів і ягід порівняно з іншими агроструктурами: невеликі площі вирощування, що дозволяє обробляти землю на органічній основі; заміна технологічних процесів із боротьби зі шкідниками та бур'янами власною працею, що є дешевшим; власне споживання виробленої сільськогосподарської продукції, що мотивує до вирощування органічної продукції; можливість встановлення вищої ціни, яка забезпечить цінову конкурентоспроможність; готовність до навчання та змін; використання кооперативних форм співпраці. Перевагами ЮАПФ, при цьому, є: наявність надлишкових коштів для розвитку напрямку; можливість відведення частини посівних площ під органічне вирощування; використання існуючих каналів збуту і торгової марки для реалізації органічної продукції; можливість створення замкнутого циклу виробництва органічних овочів, плодів і ягід та продуктів їх переробки. Ефективним для розвитку органічного сегменту є поєднання зусиль малих господарств із інтегрованими формуваннями.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукової проблеми розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. За результатами досліджень сформульовано такі висновки теоретико-методологічного та науково-практичного характеру:

1. Розвиток економічних систем у сучасних умовах вимагає нових підходів щодо розуміння основних економічних категорій та явищ. У зв'язку з цим, категорію “ринок” доцільно розглядати з позиції економічної теорії (мікро-, макроекономіка, соціальна економіка, право, державне регулювання економіки), управлінського підходу (управління потенціалом, стратегічне управління, управління виробництвом, міжнародне та екологічне управління), маркетингово-логістичного підходу (маркетинг, логістика, інформаційне забезпечення), підходу з точки зору інтелектуальної власності та бізнесу (інтелектуальна власність, інтелектуальний бізнес, інтелектуальний потенціал).

Дана категорія є багатогранною, поєднує в собі різні вектори і являє собою сукупність економічних відносин між ринковими суб'єктами з приводу купівлі-продажу ринкових об'єктів на визначеній території, за певний проміжок часу за умови вільного кон'юнктурного ціноутворення, обмеженого державного регулювання, свободи вибору і вільного розпорядження предметами купівлі-продажу в умовах обмежених ресурсів під впливом глобалізації економіки.

2. Агропродовольчий ринок є провідним базовим сегментом як глобального, так і національного ринків і являє собою сукупність відносин, визначених у часі та просторі з приводу купівлі-продажу сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та побічної продукції, що об'єднані в складну ієрархічно упорядковану структуровану систему, яка охоплює підсистеми та сегменти, що можуть бути пов'язаними та непов'язаними між собою. Агропродовольчий ринок поділяється на три основні підсистеми: ринок тваринницько-промислової продукції; ринок рослинницько-промислової продукції; ринок побічної агропродовольчої продукції та продуктів їх переробки, кожен з цих підсистем доцільно класифікувати за специфічними ознаками, які підкреслюють їх значимість і структуроутворювальну роль у розумінні сутності агропродовольчого ринку. Вектор розвитку, передумови, що здійснюють поштовх до розвитку, сфера охоплення розвитку, рівень розвитку, групи важелів і методів розвитку, результат розвитку формують концептуальну модель розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки.

3. У концептуальному плані ринок описується моделлю, кінцевою метою функціонування якої є задоволення потреб споживачів з найвищою ефективністю для суб'єктів даної моделі, і охоплює ринкову систему, що включає сукупність суб'єктів (агентів, стейкхолдерів), об'єктів та типів ринку – перший рівень відносин; кон'юнктурні відносини, основані на ринковому механізмі, що включає сукупність методів та важелів – другий рівень відносин; відносини, що здійснюються в ринковому середовищі, що поділяється на внутрішньодержавне (макросередовище) та глобальне (мегасередовище) – третій рівень відносин; при цьому, ринок доцільно розглядати з позиції таких понятійних векторів: ринок як система, середовище, механізм, процес, кон'юнктура, хронологія.

4. Сучасна ситуація в економіці характеризується поглибленням взаємозв'язків між системами, що проявляється в глобалізації, яка передбачає процес зближення стратегій розвитку держав з метою вирішення глобальних проблем та завдань, які стосуються всього людства, її векторами є інтернаціоналізація, міжнародна інтеграція, діяльність ТНК та міжнародних організацій, розвиток інформаційно-комунікаційних систем. Глобалізація економіки характеризує закономірний процес поглиблення зв'язків між національними економіками різних держав для одержання синергічного ефекту в процесі задоволення постійно зростаючого попиту на основі комплексного підходу щодо використання економічних ресурсів, виробництва та продажу продукції, робіт, послуг, забезпечуючи баланс між соціальною, економічною, екологічною та енергетичною системами. Глобальний ринок – система поглиблених економічних відносин між країнами з приводу купівлі-продажу

товарів, робіт, послуг, що відбувається на територіях всіх держав-учасників обміну за певний проміжок часу на принципах ринкової економіки, що забезпечує збалансування економічного розвитку країн-учасників глобального ринкового середовища.

5. Доведено, що розвиток з урахуванням глобалізаційного підходу (глобалізаційний розвиток) являє собою безповоротний, ціленаправлений, закономірний процес інтеграції об'єкта у глобальне середовище, що передбачає зміну стану, рух вперед за межами оболонки об'єкта у всіх його сферах, поштовхом до чого є синергічний ефект взаємодії всіх елементів системи (об'єкта розвитку) під дією прогресивних чинників, розширеного відтворення та відновлення, і включає в себе ріст, зростання і трансформацію структуроутворювальних елементів об'єкта за умови збереження цілісності базових складових системи. Соціально-економічний розвиток доцільно розглядати з позиції системного, синергічного та глобалізаційного підходів, при цьому, основними структуроутворюючими складові категорії "розвиток" є: елементи (рух, зміна, ріст, зростання, трансформація), види розвитку, детермінанти розвитку (прогрес, відтворення, відновлення), результати розвитку (прогрес, регрес, деградація, зростання, ріст, зміна фаз).

6. Методологічний підхід щодо визначення рівня глобалізаційного розвитку країн та виявлення впливу на цей показник рівня розвитку агропродовольчого ринку передбачає розрахунок інтегрального індексу глобалізаційного розвитку (ІІГД), що включає валовий внутрішній продукт країни за паритетом купівельної спроможності на одну особу; індекс глобалізації; індекс глобальної конкурентоспроможності; глобальний індекс інновацій; індекс економічної свободи, кожен з яких має різну вагомість, визначену на основі експертної оцінки. Даний підхід дозволив побудувати стратегічну карту кластеризації країн світу за ІІГД та валовою доданою вартістю на одну особу, яка включає одинадцять основних кластерів. Україна входить до кластеру разом з Бельгією, Польщею, Боснією і Герцеговиною, Пакистаном, Німеччиною, які характеризуються досить високими значеннями ІІГД, ВДВ с/г/особу, при цьому, Україна в цій групі має найвищий показник ВДВ с/г / особу та найнижчий ІІГД після Пакистану.

7. Оцінювання глобалізаційного розвитку агропродовольчого ринку доцільно здійснювати за такими етапами: визначення рівня глобалізаційного розвитку країни, місця та рівня розвитку агропродовольчого сегменту ринку у структурі національного ринку та рівня задоволеності споживчих потреб населення, діагностика попиту, пропозиції, стану партнерських зв'язків, оцінка національних стейкхолдерів ринку та потенціалу зовнішньоекономічної діяльності; кожен з цих етапів передбачає застосування сукупності методів для розрахунку сукупності показників, їх оцінювання та діагностики.

8. Діагностування стану і динаміки агропродовольчого ринку доцільно здійснювати на основі нового підходу "збалансована соціальна ринкова економіка", оснований на теорії про особливу роль людини в ринковій системі, яка за рахунок власного потенціалу, продуктивності, знань і вмінь та за допомогою ринкових механізмів на основі принципів сталого розвитку

забезпечує процеси задоволення власних та суспільних потреб. Запропоновано нові економічні категорії для пояснення практичних явищ у глобалізаційному розвитку агропродовольчого ринку: вимушений попит, досконалий попит, мінімально необхідний попит, дефективна пропозиція, досконала пропозиція, дефект агропродовольчого ринку, які характеризують стан економіки в цілому, рівень забезпеченості базових потреб суспільства у продуктах харчування, культуру споживання, стимули виробників до формування оптимальної пропозиції, рівень розвитку експортно-імпортних операцій.

9. В умовах глобалізації економіки потребує удосконалення трактування економічного закону попиту і пропозиції з позиції збалансованої соціальної ринкової економіки, який передбачає, що на агропродовольчому ринку формується досконала ціна, за якої придбання продуктів харчування не зумовлює погіршення загального фінансового стану суб'єкта попиту та задовольняє запити виробника, для якого рівнозначним є експорт або продаж продукції на внутрішньому ринку;

10. Обґрунтовано, що потреби на продукти харчування зростають до межі раціональної норми споживання, що є обмежуючою кривою для виробника, а не крива виробничих можливостей; якщо остання знаходиться далі кривої раціонального споживання, то надлишкове виробництво – це обсяг експорту, за допомогою якого можна задовольнити попит в інших країнах, якщо крива виробничих можливостей розміщена зліва внизу відносно кривої раціонального споживання, то необхідний обсяг покривається за рахунок імпорту.

11. Сукупність господарюючих суб'єктів аграрної (агропромислової) сфери, діяльність яких є взаємопов'язаною і взаємодоповнюючою, характеризується координацією функцій управління, розподілу ресурсів, перерозподілу доходів і прибутків, що створюється з метою узгодження соціально-економічних інтересів, посилення впливу на контрагентів ринку, мінімізації трансакційних витрат, забезпечення ефекту масштабу виробництва та синергічного ефекту формують інтегроване об'єднання аграрних (агропромислових) формувань. Якщо об'єднання здійснюється одночасно в трьох напрямках (вертикальному прямому і зворотному та горизонтальному) і зумовлює синергічну диверсифікацію – розвиток оптимально обґрунтованої максимальної кількості напрямів діяльності інтегрованого об'єднання, а також джерел ресурсного забезпечення виробничо-комерційної діяльності та напрямів розподілу вихідного продукту, що забезпечує отримання додаткових ефектів від поєднання та підвищення продуктивності всіх складових виробничо-комерційного ланцюга інтегрованого об'єднання, забезпечується синергічна інтеграція агропромислових підприємств.

12. Важливим напрямком підвищення ефективності функціонування суб'єктів агропродовольчого ринку є сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, розвиток якої має здійснюватись на основі економіко-мотиваційного механізму, складниками якого є внутрішні мотиви, зовнішні ринкові стимули, більш досконала система ціноутворення, ефективний менеджмент за рахунок високої кваліфікації працівників та справедливий перерозподіл прибутків. Доцільним є розвиток сільськогосподарської

обслуговуючої кооперації виробників м'яса і м'ясопродукції, зі спільного використання техніки на основі лізингу, фінансово-кредитного забезпечення

13. Вагоме значення у розвитку агропродовольчого ринку має його інфраструктура, яка охоплює низку допоміжних об'єктів, що забезпечують ефективне функціонування стейкхолдерів ринку. Соціально-економічна інфраструктура агропродовольчого ринку має формуватися в такій ієрархії: "національна економіка – регіон – район", з метою реформування соціального забезпечення, охорони здоров'я, підтримки незахищених верств населення, подолання наслідків стихійних лих, створення сприятливих умов для реалізації особистісного потенціалу, поліпшення житлово-комунальних умов, екологічної ситуації, транспортного сполучення, що дозволяє розвивати інтегральний підхід розбудови соціально-економічної інфраструктури агропродовольчого ринку як цілісного процесу, при цьому, вагому роль мають відігравати об'єднані територіальні громади, міжнародні організації, агроформування, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, підприємствами, що займаються ландшафтним дизайном та зеленим туризмом.

14. Доведено, що доцільним є створення акціонерних інтегрованих об'єднань агропромислових формувань (АІОАПФ) із включенням до числа акціонерів власників земельних паїв з привілейованим статусом та виділенням суб'єктів корпоративного управління трьох рівнів. Для ефективного розвитку АІОАПФ доцільним є удосконалення механізму прийняття управлінського рішення стосовно ІРО (первинної пропозиції акцій), зокрема надання державної підтримки в таких напрямках: проведення аудиту; часткова компенсація витрат на первинне розміщення акцій; інформаційна підтримка.

15. В умовах біфуркаційних тенденцій на національному агропродовольчому ринку, а саме: певної його монополізації інтегрованими об'єднаннями агропромислових формувань, з одного боку, та зосередження значної частки виробництва в господарствах населення, з іншого, органічне виробництво є перспективним сегментом розвитку агропродовольчого ринку. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначено, що господарства населення відіграють більшу роль у виробництві деяких видів сільськогосподарської продукції, ніж інтегровані об'єднання агропромислових формувань, зокрема у виробництві плодів, ягід, овочів і фруктів. Доведено, що розвиток даного сегменту є найбільш доцільним для господарств населення.

16. Невід'ємною складовою управління розвитком агропродовольчого ринку є логістична компонента. Основними принципами формування агрологістичної системи мають бути: гнучкість та адаптивність логістичної системи; врахування інтеграційних та кооперативних механізмів на агропродовольчому сегменті ринку; координація всіх елементів логістичної системи; структурування логістичних підсистем залежно від рівня ринкового середовища (мікро-, мезо-, макро-, глобальний рівень); врахування специфіки аграрної продукції; застосування інноваційних підходів. Класифікація агропродовольчої логістики має здійснюватись за такими загальними ознаками: рівнем формування, середовищем здійснення, функціональною основою, рівнем охоплення, формою здійснення; та специфічними ознаками:

організаційно-правовою формою взаємодії елементів економічної системи, характером господарських процесів, сферою управління. Обґрунтовано інноваційний напрям доставки вантажів на державному, міждержавному та міжконтинентальному рівнях в умовах глобалізації агропродовольчого ринку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Самойлик Ю.В. Агропродовольчий ринок: розвиток в умовах глобалізаційних викликів економіки: монографія. Полтава, 2018. 494 с. (28,72 друк. арк.)
2. Самойлик Ю.В. Перспективи розвитку ринку тваринницько-промислової продукції в Полтавському регіоні. *Особливості розвитку регіонів України в нових економічних умовах: монографія*. Симферополь: ООО “ДиАйПи”, 2012. С. 130-151. (0,92 друк. арк.)
3. Самойлик Ю.В. Підприємство – основний суб’єкт та генератор ефективної розбудови соціальної інфраструктури. *Соціально-економічний розвиток України в умовах трансформаційних змін: виклики, тенденції, перспективи: колективна монографія* / за заг. ред. професора В.І. Аранчій. Полтава: ТОВ “НВП “Укрпром-торгсервіс”, 2013 р. С. 33-43. (0,61 друк. арк.)
4. **Самойлик Ю.В.**, Гуменна О.В., Матукова Г.І., Сікора Д.Л. та ін. Проблеми і перспективи ринково-орієнтованого управління підприємствами: теорія, методологія, практика: колективна монографія. Національний університет “Києво-Могилянська академія”. К. Національний університет “Києво-Могилянська академія”, 2015. 534 с. (22,25/1,34 друк. арк.) (особистий внесок – обґрунтування особливостей управління в аграрній сфері).
5. Самойлик Ю.В. Конкурентоспроможність суб’єктів ринку м’яса та м’ясопродукції: теорія, методологія, практика. *Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки: Том 3: Галузеві особливості конкурентоспроможності в умовах глобалізації: монографія* / [Ю.В. Самойлик, Т.Л. Мостенська, В.Я. Омельченко, О.О. Красноруцький, Ю.В. Ушкаренко, Н.С. Скопенко та ін.]; за заг. ред. О.В. Захарченка, М.А. Зайця, В.С. Ніценка. Одеса: 2015. С. 168-225. (2,63 друк. арк.)
6. Самойлик Ю.В. Логістична компонента сталого розвитку м’ясної галузі. *Сталий людський розвиток місцевих громад : наукові праці ВНЗ-партнерів Проекту ЄС/ПРООН “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду”*: колективна монографія / укладачі: М.А. Лепський, І.В. Дударєва, за заг. ред. М.А. Лепського. 2015. С. 259-267. (0,81 друк. арк.)
7. Самойлик Ю.В. Європейський досвід державного регулювання розвитку ринку м’яса і м’ясопродукції. *Економіка та управління підприємствами регіонів України в контексті європейської інтеграції [Колективна монографія]* за заг. ред. В.Я. Чевганової. Полтава: ПолтНТУ, 2016. С. 99-107. (0,57 друк. арк.)
8. **Самойлик Ю.В.**, Шашло Н.В. Регіональна політика як основа ефективного місцевого розвитку, орієнтованого на громаду. *Місцевий розвиток за участі громади Міжнародного Проекту ЄС/ПРООН*: Колективна

монографія. Том 4: *Регіональні аспекти та сталий розвиток міст* / за заг.ред. к.пол.н. Г.І.Мелеганич, д.е.н. Ю.М. Петрушенко. К: ВАІТЕ, 2016. С. 198-209. (0,67/0,4 друк. арк.) (*особистий внесок – дослідження тенденцій розвитку сільських територій*).

9. Samoilyk Iu. Development indicators of agricultural sector in the world. *Mechanisms of interaction between competitiveness and innovation in modern international economic relations: collective monograph* / edited by M. Bezpartochnyi, in 4 Vol. / ISMA University. Riga: “Landmark“ SIA, 2017. Vol.4. pp. 128-137. (0,64 друк. арк.).

10. Samoilyk Iu. Industry features of structuring of agricultural markets. *Formation of modern social, economic and organizational mechanisms development of entities agrarian business: collective monograph.* / edited by M. Bezpartochnyi / ISMA University. – Riga: “Landmark” SIA, 2017. 180 p. (8,2/0,57 друк. арк.).

11. Samoilyk Iu. Strategic estimations and vectors of Ukraine’s social and economic development in the conditions of european integration and the world partnership monograph / edited by V. Yatsenko. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 2017. pp. 308-318. (0,59 друк. арк.).

12. Самойлик Ю.В. Агропродовольчий ринок в умовах економічних змін: суть і класифікація. *Управління соціально-економічним розвитком в умовах змін: монографія* / [заг. ред. д. держ. упр., професора Т.М. Лозинської]: Полтавська державна аграрна академія. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., ТОВ Сімон, 2017. С. 9-20. (0,61 друк. арк.).

13. Самойлик Ю.В. Механізм підвищення енергоефективності виробництва продукції в аграрному секторі економіки. *Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення та майбутнього: колективна монографія* / за заг. ред. В.Я. Чевганової. Полтава: ПолтНТУ, 2017. С. 34-46. (0,72 друк. арк.).

14. Самойлик Ю.В. Соціально-економічна сутність ринку в умовах глобалізації. *Соціально-економічні аспекти розвитку економіки підприємства: монографія* / під заг. ред. д.е.н., проф. О.Б. Чернеги, Донец.нац.ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Кривий Ріг. ФОП Залозний В.В., 2017. С. 191-209. (1,23 друк. арк.).

15. Самойлик Ю.В. Пріоритети розвитку альтернативної енергетики в Україні в контексті світових тенденцій. *Розробка та вдосконалення енергетичних систем з урахуванням наявного потенціалу альтернативних джерел енергії* : колективна монографія / за ред. О.О. Горба, Т.О. Чайки, І. О. Яснолоб. Полтава : ФОП Петренко І. М., 2017 С. 68-77. (0,53 друк. арк.).

Статті, опубліковані у закордонних виданнях та виданнях України, включених до наукометричних баз

16. Самойлик Ю.В. Економічний механізм формування стратегії управління конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету: Економічні науки: Житомир, Житомирський державний технологічний університет*, 2010. № 3 (53). С. 94-99. (0,53 друк. арк.) (*включено до: Index Copernicus, DOAJ, Google Scholar*).

17. Самойлик Ю.В. Механізм структуризації стратегічного потенціалу конкурентоспроможності підприємства. *Технологічний аудит та резерви*

виробництва: Харків: ПП “Технологічний центр”. 2011. № 2 (2). С. 32-36. (0,61 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, DOAJ, Google Scholar, EBSCO Publishing, CiteFactor, Ulrichsweb, OpenAire, BASE, ResearchBib, WorldCat та ін.*).

18. Самойлик Ю.В. Методичні підходи до оцінки стратегічного потенціалу конкурентоспроможності підприємства. *Економіка АПК*. 2012. № 3. С. 72-78. (0,58 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, OAJI, Google Scholar, EBSCO HOST, CiteFactor, Ulrichsweb, OpenAire, BASE, E-Library, GIF та ін.*).

19. Самойлик Ю.В. Механізм прийняття управлінського рішення в агроформуваннях корпоративного типу. *Вісник Сумського національного аграрного університету : наук. журнал. Серія “Економіка і менеджмент”*: Суми : СНАУ, 2012. № 11 (54). С. 112-117. (0,55 друк. арк.) (включено до: *РІНЦ*).

20. Самойлик Ю.В. Інституціональні основи кооперації та інтеграції виробників м'ясної продукції. *Інноваційна економіка*. 2013 . № 9 [47]. С. 32-38. (0,56 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, РІНЦ*).

21. Самойлик Ю.В. Концептуальні підходи до формування логістичних систем на ринку м'яса та м'ясопродукції. *Вісник Сумського національного аграрного університету : наук. Журнал. Серія “Економіка і менеджмент”*. 2013. № 4 (63). С. 97-103. (0,52 друк. арк.) (включено до: *РІНЦ*).

22. Самойлик Ю.В. Перспективи розвитку кредитних обслуговуючих кооперативів на ринку м'ясної продукції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія “Економіка, аграрний менеджмент, бізнес”*. 2013. Вип.181, ч.5. С. 95-103. 0,58 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, DOAJ, Google Scholar, EBSCO HOST, SIS, Ulrichsweb, MIAR, BASE, E-Library, USJ та ін.*).

23. Самойлик Ю.В. Перспективи розвитку ринку м'яса за рахунок внутрішнього потенціалу. *Науковий вісник Херсонського державного університету: серія “Економічні науки”*. 2014. Вип. 9, част. 6. С. 35-41. (0,52 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, Google Scholar*).

24. Самойлик Ю.В. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як організаційно-економічний засіб підвищення рівня технічного забезпечення АПК. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Економіка і менеджмент”*. Суми : СНАУ, 2014. № 8 (61). С. 112-117. (0,53 друк. арк.) (включено до: *РІНЦ*).

25. Самойлик Ю.В. Ефективність управління розвитком м'ясної галузі та шляхи її підвищення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія*. 2015. № 11 (231). С. 187-196. (0,61 друк. арк.) (включено до: *РІНЦ, Google Scholar, Social Science Open Access Repository та ін.*).

26. Самойлик Ю.В. Господарства населення у ринковому середовищі: роль і перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 244-250. (0,51 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus*).

27. Самойлик Ю.В. Механізм формування і розвитку логістичних систем скотарства в агроформуваннях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса. МГУ*. 2015. № 11. С. 84-89. (0,54 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, Google Scholar*).

28. Самойлик Ю.В. Особенности отношений в системе мясного рынка. *Аграрная экономика : ежемесячный научный журнал. Республика Беларусь: Минск. 2015. № 5. С. 62-70. (0,55 друк. арк.) (закордонний журнал, Білорусія).*

29. Самойлик Ю. Концептуальна сутність і структура агропродовольчого ринку. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. 2016. Vol. 2. № 4. pp. 161–173. URL: www.are-journal.com.*

30. Самойлик Ю.В. Особливості органічного виробництва овочів, плодів і ягід в агроструктурах різного типу. *Вісник Сумського національного аграрного університету : наук. журнал. Серія “Економіка і менеджмент”. Суми : СНАУ, 2016. № 4 (68). С. 112-119. (0,50 друк. арк.) (включено до: РІНЦ).*

31. **Самойлик Ю.В.,** Волошина О.А. Конкуреноспроможність продукції вітчизняних підприємств в контексті європейської інтеграції. *Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 413-418. (0,54/34 друк. арк.) (включено до: Index Copernicus). (особистий внесок – розробка рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності).*

32. **Самойлик Ю.В.,** Волошина О.А., Миргородська А.О. Проблема конкурентоспроможності української продукції на ринку ЄС. *Економічний форум. № 1. Січень 2016. Луцьк: ЛуцькНТУ, 2016. С. 47-53. (0,55/24 друк. арк.) (включено до: Index Copernicus, Google Scholar, РІНЦ, Ulrichsweb). (особистий внесок – обґрунтування проблем конкурентоспроможності української продукції).*

33. **Samoilyk I.V.,** Berezina L.M., Sosnovska O.O. Problems and prospects of logistics in market of meat and meat products. *Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie. 2016. № 21. S.26-36. (0,61/0,43 друк. арк.) особистий внесок – виявлення особливостей розвитку логістики у м'ясній галузі).(закордонний журнал, Польща).*

34. Samoilyk Iu. Improvement of scientific conceptual paradigms of market development in conditions of economic globalization. *Технологічний аудит та резерви виробництва 2017. № 2/5(34). С. 60-65. (0,62 друк. арк.) (включено до: Index Copernicus, DOAJ, Google Scholar, EBSCO Publishing, CiteFactor, Ulrichsweb, OpenAire, BASE, E-Library, ResearchBib, WorldCat).*

35. **Самойлик Ю.В.,** Шашло Н.В., Чи Дэфу. Органическое производство: мировые тенденции, проблемы и перспективы. *Азимут научных исследований: экономика и управление. 2016. Том 6. № 1. С. 27-36. 0,62/0,35 друк. арк.) (особистий внесок – дослідження світових тенденцій розвитку ринку органічної продукції).(закордонний журнал, Росія, РІНЦ).*

36. **Samoilyk Iu.,** V. Bilan Yu. V., Nitsenko V. S., Conceptual modeling of agri-food market development under economy's globalization. *Науковий вісник Полісся. 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 54-61. (0,52/0,27 друк. арк.) (особистий внесок – побудова концептуальної моделі розвитку агропродовольчого ринку).(включено до: ESCI у Web of Science (Thomson Reuters), Міжнародний центр періодичних видань (ISSN International Centre), Ulrichsweb™ Global Serials Directory, Google Scholar, РІНЦ, Index Copernicus та ін.).*

37. **Samoilyk Iu.,** Zos-Kior M., Kuksa I., & Storoška M. Methodology for assessing globalisation development of countries. *Economic Annals-XXI. 2017.*

Volume 168, Issue 11-12. pp. 4-8. (0,50/0,20 друк. арк.) (особистий внесок – розробка методики оцінки рівня глобалізаційного розвитку агропродовольчого ринку). (включено до: *Scopus, Index Copernicus, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory, Central and Eastern European Online Library (C.E.E.O.L.), INFOBASE INDEX, PIHЦ, The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences, (ERIH PLUS) та ін..*

38. **Samoilyk Iu.V., Sedláková I.** Globalizations trends of Ukraine socio-economic development. *Perspectives – journal on economic issues*. 2017. № 4. PP. 18-27. (0,58/0,36 друк. арк.) (особистий внесок – дослідження показників соціально-економічного розвитку України у порівнянні з іншими країнами). (закордонний журнал, Словаччина).

39. Самойлик Ю.В. Розвиток: соціально-економічна сутність та класифікація його видів. *Вісник Черкаського університету, Серія: Економічні науки*. 2017. № 2. С. 49-56. (0,52 друк. арк.) (включено до: *Index Copernicus, Google Scholar*).

40. Самойлик Ю.В. Рынок продукции животноводства как основная под.-система агропродовольственного рынка. *Аграрная Экономика*. 2017. № 10. С. 56-63. (0,51 друк. арк.) (закордонне видання, Білорусія).

Статті, опубліковані у фахових виданнях України

41. Самойлик Ю.В. Економіко-логістичне обґрунтування стратегії сировинного забезпечення підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ, 2011. № 113. С. 300 - 306.

42. Самойлик Ю.В. Економічний механізм удосконалення стратегії договірних відносин у м'ясопродуктовому підкомплексі. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького: Економічні науки*. Львів, 2011. Т.13. № 1 (47), Ч.2 .С.217 - 222.

43. Самойлик Ю.В. Оцінка ефективності стратегії агропромислової інтеграції підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Вип. 2. Т. 2. Економічні науки*. Полтава : ПДАА. 2011. С. 233-239.

44. Самойлик Ю.В. Визначення сутності ринку: політекономічний підхід. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 2 (5) Т. 3. 2012. С. 276-280.

45. Самойлик Ю.В. Стратегічні напрями соціальної політики підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2011. № 4 (49), частина II. С. 198-203.

46. Самойлик Ю.В. Державне дотаційне регулювання розвитку тваринництва. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького: Економічні науки*. Львів, 2012. Т.17. № 2 (51). Ч.2. С.208 - 213.

47. Самойлик Ю.В. Розвиток сільських територій як пріоритет соціально-економічної стратегії держави. *Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*. 2012. № 4 (35). С. 140 - 145.

48. Самойлик Ю.В. Кластерний ABC-XYZ-аналіз як метод формування стратегії збуту продукції підприємства. *Економіка і управління: НАПКС. 2012. № 3. С.80 - 85.*

49. **Самойлик Ю.В.,** Сукач О.О. Агрострахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки): Мелітополь. 2012. № 2 (18), том. 1. С.345 - 354. (0,5/0,2 друк. арк. (особистий внесок – дослідження ринку страхових послуг).*

50. Самойлик Ю.В. Теоретико-методологічні основи економіко-правового регулювання ринку м'яса та м'ясопродукції в Україні. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. 2012. Випуск 20, Том 2. С. 260 - 264.*

51. Samoilyk I.V. Socio-economic infrastructure of agricultural market. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). Мелітополь. 2013. № 2 (22). том. 1. С. 25-32.*

52. Самойлик Ю.В. Методологія оцінки ефективності обслуговуючої кооперації на аграрному ринку. *Економіка Крима. 2013. № 2. С. 43-47.*

53. Самойлик Ю.В. Кооперативи та агрохолдинги: концептуальні порівняння організаційних механізмів. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету: Науково-теоретичний збірник (економічні науки). 2013. № 1-2 (№37). Т.2. С. 20-28.*

54. Самойлик Ю.В. Особливості корпоративного управління в агропромисловому комплексі. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1 (6). Т. 1. 2013. С. 235-240.*

55. Самойлик Ю.В. Аспекти економічної диверсифікації в системі ринкових відносин. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 2 (5) Т. 3. 2014. С. 276-280.*

56. Самойлик Ю.В. Кооперація як передумова ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації економіки. *Наукові праці ПДАА. 2014. № 2 (9). С. 280-290.*

57. Самойлик Ю.В. Організаційно-економічні переваги агролізингу при обґрунтуванні стратегії матеріально-технічного забезпечення підприємства. *Економіка Крима. 2014. № 2 (47). С. 56-61.*

58. Самойлик Ю.В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи. *Економіка і регіон. 2014. № 4 (47). С. 35-41.*

59. Самойлик Ю.В. Організаційно-економічний механізм реструктуризації інтегрованих формувань харчової промисловості *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії: Вип. 2 (11). Економічні науки. Полтава : ПДАА. 2015. С. 235-242.*

60. Самойлик Ю.В. Органічне виробництво овочів, плодів, ягід: тенденції і перспективи розвитку. *Вісник Харківського національного аграрного університету. 2015. № 5. С. 261-270.*

61. Самойлик Ю.В. Особливості формування конкурентоспроможності підприємств хлібопекарської промисловості. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 2 (5). Т. 3. 2015. № 1. С. 235-245.*

62. Самойлик Ю.В. Особливості виробництва та реалізації м'яса та м'ясопродукції у вертикально інтегрованих структурах. *Формування ринкової економіки: Збірник наукових праць: Проблеми управління у великотоварних агропромислових формуваннях*. К. : КНЕУ. 2015. № 33. С. 376-386.

63. Самойлик Ю.В. Особливості управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств у глобальному середовищі. *Економіка та організація управління*. 2016. № 3. С. 245–253.

64. Самойлик Ю.В. Рослинницько-промислова підсистема агропродовольчого ринку: характеристика та класифікація. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. Вип. 2 (13). Полтава : ПДАА. 2016. С. 235-242.

65-75. Інші закордонні видання.

76-183. Матеріали конференцій та інші видання.

АНОТАЦІЯ

Самойлик Ю.В. Розвиток агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. – Кваліфікаційна наукова робота у формі рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Полтавська державна аграрна академія, МОН України, Полтава, 2019.

Дисертація присвячена вирішенню науково-прикладної проблеми – обґрунтуванню теоретико-практичних рекомендацій щодо розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. Розкрито сутність глобалізації та її впливу на агропродовольчий ринок, сформульовано методологічний підхід щодо діагностики глобалізаційного розвитку країн та впливу на ці показники аграрної сфери. Обґрунтовано рекомендації щодо впровадження нового економічного напрямку “збалансована соціальна ринкова економіка” для науково-концептуального осмислення сучасних явищ. Визначено місце та вектор розвитку суб’єктів агропродовольчого ринку, а саме інтегрованих об’єднань агропромислових формувань, фермерських господарств, сімейних ферм та господарств населення в умовах глобалізації. Розроблено пропозиції щодо розвитку органічного виробництва та системи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Визначено перспективи розвитку соціально-економічної інфраструктури агропродовольчого ринку та логістичних систем з урахування глобалізаційних викликів.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, глобалізація, агропромислова інтеграція, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, органічне виробництво, соціально-економічна інфраструктура, логістична система.

АННОТАЦИЯ

Самойлик Ю.В. Развитие агропродовольственного рынка в условиях глобализации экономики. – Квалификационный научный труд на правах рукописи. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством, Полтавская государственная аграрная академия, МОН Украины Полтава, 2019. Диссертация посвящена решению научно-прикладной проблемы – обоснованию теоретико-практических рекомендаций по развитию агропродовольственного рынка в условиях глобализации экономики. Раскрыта

сущность глобализации и ее влияния на агропродовольственный рынок, сформулирован методологический подход к диагностике глобализационного развития стран и влияния на эти показатели аграрной сферы. Обоснованы рекомендации по внедрению нового экономического направления “сбалансированная социальная рыночная экономика” для научно-концептуального осмысления современных явлений. Определено место и вектор развития субъектов агропродовольственного рынка, а именно интегрированных объединений агропромышленных формирований, фермерских хозяйств, семейных ферм и хозяйств населения, в условиях глобализации. Разработаны предложения по развитию органического производства и системы сельскохозяйственной обслуживающей кооперации. Определены перспективы развития социально-экономической инфраструктуры агропродовольственного рынка и логистических систем с учетом глобализационных вызовов.

Ключевые слова: агропродовольственный рынок, глобализация, агропромышленная интеграция, сельскохозяйственная обслуживающая кооперация, органическое производство, социально-экономическая инфраструктура, логистическая система.

SUMMARY

Samoylyk Iu.V. The agri-food market development under the conditions of economy's globalization. – Qualifying scientific work on the right of manuscripts.

The Thesis for a doctor of economic sciences degree in the specialty 08.00.03 – Economics and National Economy's management. Poltava State Agrarian Academy, Ministry of Education and Science of Ukraine, Poltava, 2019.

The Thesis has been devoted to importantly scientific and applied problem decision. The theoretical and practical recommendations for the agri-food market development under the conditions of economy's globalization have been substantiated.

The category of “market” has been considered from the standpoint of the different approaches such as, economy's theory, management; marketing and logistic, intellectual property and business. The market has been described by a conceptual model. This model includes three levels of relationship. The first level of relations formed by the market system and includes market's stakeholders, objects and market's types. The second level of the relationship is based on a market mechanism, which includes a different of methods and levers. The third level of relations is formed in a market environment, which is divided into internal (macro-environment) and global (mega-environment). The objective market functioning is satisfaction of the consumers' needs with the highest efficiency for the market system.

The agri-food market is part of global market. The agri-food market is a relations defined in time and space for the sale and produce of agricultural products, products of its processing and by-products. The conceptual paradigms concerning the category “globalization” are appropriately grouped into four groups: internationalization, international integration, transnational companies and international organizations activities, development of information and

communication systems. The author's definition of the category "globalization" has been proposed. It is a process of the states development strategies convergence for solving global problems.

The methodological approach to determining the level of countries globalization development and the identification of the impact on this indicator of the level of the agri-food market development has been provided by the calculation of the Integral Index of Globalization Development (IIGD).

It is developed a new economy approach "balanced social market economy". This approach can be used for the diagnostic of the agri-food market dynamics. A balanced social market economy is based on the theory about special role of a individual in the market system, which, at the expense of its own potential, productivity, knowledge and skills and with the help of market mechanisms based on the principles of sustainable development provides processes for satisfaction their own and social needs. New economic categories have been proposed for explain the practical globalization phenomena in the agri-food market: forced demand, perfect demand, minimum demand, defective supply, perfect supply, defective food market. These categories are characterized the state of the economy as a whole, the level of provision of basic needs of society in food, the consumption culture, the incentives of producers for form the optimal demand, the level of development of export-import operations.

The socio-economic infrastructure of the agri-food market should be formed in the following hierarchy: "national economy – region – district" for reforming social security, health care, support of vulnerable groups of the population, overcoming the consequences of natural disasters, creating favorable conditions for the realization of personal potential, improvement of housing and communal conditions, ecological situation, transport communications. It allows to develop an integrated approach to the development of socio-economic infrastructure agri-food market as a holistic process. Organizational and economic mechanism for the development of corporate management should be based on the development of joint-stock ownership, in particular the creation of joint stock integrated associations of agri-industrial formations and the inclusion of shareholders with privileged status land shares.

It is proved that organic production is a perspective direction of the agri-food market development. Classification principles of logistics have been developed. It gives an opportunity to form an innovative direction of delivery of goods at the state, interstate and intercontinental levels under the conditions of globalization of the agri-food market.

The main provisions of the dissertation work have been brought to the level of scientific and methodological developments and recommendations for agri-food market development under the conditions of economy's globalization. The implementations these recommendations will contribute to the formation of favorable conditions for Ukraine for receiving competitive advantages in this segment of the market in the global space.

Key words: agri-food market, globalization, agri-industrial integration, agricultural servicing cooperation, organic production, socio-economic infrastructure, logistics system.